

Využití propojení literárního textu s obrazovou formou jako prostředek vyjadřování žáků na 1. stupni

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Autor práce: **Magdaléna Vilušínská**
Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Pechová, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Magdaléna Vilušínská**
Osobní číslo: **P13000819**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Využití propojení literárního textu s obrazovou formou jako prostředek vyjadřování žáků na 1. stupni**
Zadávací katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je seznámení žáků s vybranými umělci a výtvarnými přístupy v propojování textu a vizuálních prostředků.

Studium odborné literatury a literární rešerše, příprava, tvorba a pilotní realizace souboru metodických listů s alespoň 15 žáky 1. stupně ZŠ.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CEJPKOVÁ, D., 2015. Kreativní malování s dětmi. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5371-3.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. Vývojová psychologie. 2. aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-9.

SKALKOVÁ, J., 2007. Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování. 2. rozš. a aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1821-7.

SMITH, R., 2000. Encyklopedie výtvarných technik a materiálů. 2. vyd. Praha: Slovart. ISBN 80-7209-245-6.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Zuzana Pechová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce: **1. dubna 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **1. prosince 2019**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2018

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

11. 4. 2019

Magdaléna Vilušínková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Zuzaně Pechové, Ph.D. za poskytnutí cenných rad při konzultacích a jejímu odbornému vedení. Také bych chtěla poděkovat celé svojí rodině, obzvláště pak mým rodičům Milaně a Zdeňkovi Vilušínským, kteří mě podporovali nejen při tvorbě diplomové práce, ale po dobu celého studia.

Anotace:

Tato diplomová práce se zabývá vybranými umělci a výtvarnými přístupy v propojování textu a vizuálních prostředků a jejich seznámením se žáky prvního stupně základní školy, v rámci kterého vzniká soubor metodických listů vytvořených na motivy děl či výtvarných technik a postupů českých ilustrátorů 20. století, Josefa Lady, Josefa Čapka a Ondřeje Sekory. Metodické listy jsou realizovány ve 4. třídě základní školy s minimální účastí 12 žáků. Z této realizace je pak pořízena fotodokumentace. Diplomová práce zahrnuje soupis odborné literatury, která souvisí s daným tématem, metodickými listy a jejich realizací.

Klíčová slova:

ilustrace, Josef Lada, Josef Čapek, Ondřej Sekora, propojení literatury s obrazem, metodické listy, výtvarná výchova, kresba, modelování, kaligram

Anotation:

This Thesis pursue with chosen artists and art approaches by connecting of text and visual means and introduction to pupils at elementary school within which was created a package of methodical sheets which was created on motives of the work or art techniques and approaches of Czech 20th century illustrators Josef Lada, Josef Čapek and Ondřej Sekora. Methodical sheets have been realized in fourth grade of elementary school with participance of at least twelve pupils. This was followed by photo documentation. This Thesis includes inventory of technical literature which is related with given topic, methodical sheets and realization of them.

Key words:

illustration, Josef Lada, Josef Čapek, Ondřej Sekora, connecting literature with picture, methodical sheets, art, drawing, modeling, kaligram

Obsah

Úvod.....	10
1 Teoretická část.....	12
1.1 Ilustrace.....	12
1.2 Čeští ilustrátoři 20. století.....	13
1.3 Vybrané výtvarné přístupy.....	23
1.4 Žák mladšího školního věku.....	25
1.5 Výtvarný projev a jeho vývoj.....	26
1.6 Výtvarná výchova v RVP.....	28
1.7 Očekávané výstupy.....	29
1.8 Klíčové kompetence.....	30
1.9 Průřezová témata.....	32
1.10 Motivace.....	34
1.11 Organizační formy výuky.....	35
1.12 Vyučovací metody.....	37
2 Praktická část.....	42
2.1 Metodické listy.....	42
2.2 Využití metodických listů ve výuce a její průběh.....	86
2.3 Dotazník a jeho evaluace.....	103
2.4 Diskuse.....	113
Závěr.....	114
Seznam literatury a použitých zdrojů.....	115

Seznam ilustrací

Ilustrace 1: Josef Lada.....	46
Ilustrace 2: Děti v zimě.....	46
Ilustrace 3: Ponocný.....	47
Ilustrace 4: Stavění sněhuláka.....	47
Ilustrace 5: Tři králové.....	48
Ilustrace 6: Vodník.....	48
Ilustrace 7: Vodník na stavidle.....	49
Ilustrace 8: Písmenko D.....	49
Ilustrace 9: Kocour Mikeš.....	54
Ilustrace 10: Kocour Mikeš.....	54
Ilustrace 11: Josef Čapek.....	58
Ilustrace 12: Zpívající děvčata.....	59
Ilustrace 13: Hra.....	59
Ilustrace 14: Harmonikář.....	60
Ilustrace 15: Kluci s kozou.....	60
Ilustrace 16: Skřivánek.....	61
Ilustrace 17: Obálka vydání z roku 1965.....	61
Ilustrace 18: Dáma v klobouku.....	67
Ilustrace 19: Černý kocour.....	67
Ilustrace 20: Přesýpací hodiny.....	68
Ilustrace 21: Ondřej Sekora.....	72
Ilustrace 22: Obal Ferdův slabikář.....	73
Ilustrace 23: Obal Brouk Pytlík.....	73
Ilustrace 24: Obal Knížka Ferdy Mravence.....	74
Ilustrace 25: Obal Sedm pohádek.....	74
Ilustrace 26: Obal Hurá za Zdendou.....	75
Ilustrace 27: Obal Kuře Napipi a jeho přátelé.....	75
Ilustrace 28: Chrostíci z knihy Ferdy Mravence.....	81
Ilustrace 29: Kartičky se situacemi.....	86
Ilustrace 30: Realizace úkolu – kresba tuší.....	90
Ilustrace 31: Výsledek úkolu inspirovaného knihou „Mikeš“.....	91
Ilustrace 32: Výsledek úkolu – povídání o svém kocourovi.....	91
Ilustrace 33: Výsledek úkolu – povídání o svém kocourovi.....	92
Ilustrace 34: Realizace úkolu – vypsání slova.....	95
Ilustrace 35: Realizace úkolu – tvorba kaligramu.....	96
Ilustrace 36: Realizace úkolu – tvorba kaligramu.....	96
Ilustrace 37: Výsledek úkolu – upečený dort.....	97
Ilustrace 38: Brainstorming „Jak vypadá chrostík“.....	100
Ilustrace 39: Realizace úkolu – připevňování přírodnin na modelínu.....	100
Ilustrace 40: Výsledek úkolu – Vystavění chrostíci.....	101

Seznam grafů

Graf 1: Počet zúčastněných žáků na jednotlivých aktivitách.....	105
Graf 2: Atraktivnost jednotlivých aktivit.....	106
Graf 3: Četnost správných odpovědí.....	108
Graf 4: Úspěšnost přiřazování.....	109
Graf 5: Četnost odpovědí k otázce: Co sis zapamatoval o Josefu Ladovi?.....	110
Graf 6: Četnost odpovědí k otázce: Co sis zapamatoval o Josefu Čapkovi?.....	111
Graf 7: Četnost odpovědí k otázce: Co sis zapamatoval o Ondřeji Sekorovi?....	112

Úvod

Cílem této diplomové práce je seznámit žáky prvního stupně základní školy s vybranými umělci a výtvarnými přístupy v propojování textu a vizuálních prostředků. Téma, které zahrnuje dětskou literaturu i nespočet úžasných ilustrací, jsem si vybrala především z toho důvodu, že mám ráda dětské knížky a ty k dané věkové skupině neodmyslitelně patří. Myslím si, že práce s textem v jakékoli podobě by neměla zůstat jenom v hodinách českého jazyka. Objevovat by se měla i v jiných hodinách, jako je výtvarná výchova. Žáci budou mít, dle mého názoru, větší šanci si v budoucnu vybavit, kdo je autorem dané ukázky, psané či kreslené, díky přešlým praktickým zkušenostem.

Mezi umělce jsem zařadila tři české ilustrátory 20. století, kteří se věnovali jak výtvarné, tak literární tvorbě a svou prací ovlivnili dobré jméno české ilustrace ve světě. Výběr byl poměrně jednoduchý a rychlý. Okamžitě se mi vybavily ta jména, s nimiž jsem přišla do kontaktu jako malá, měla jsem a nadále je mám mezi oblíbenými. Myslím, že jsem do praktické části práce zařadila snadno rozpoznatelné umělce, o kterých by děti měly mít povědomí. Patří sem tvorba Josefa Lady, Josefa Čapka a Ondřeje Sekory.

Dalším mým cílem bylo seznámit žáky s vybranými uměleckými pojmy, vysvětlit je a současně usilovat o jejich zapamatování. Snažila jsem se také přispět k obohacení práce ve výtvarné výchově několika způsoby ztvárnění literárního textu.

Motivací pro vyzkoušení si výtvarných přístupů byly samotné knihy, jejich texty, ilustrace nebo také výtvarný přístup vlastního umělce. Do metodických listů, které jsou součástí diplomové práce, jsem tak zařadila kresbu tuší, kaligram, prostorovou tvorbu, práci s přírodninami a dramatizaci pomocí živých obrazů.

Ověřování metodických listů proběhlo jejich uskutečněním ve 4. třídě základní školy. Na realizaci každé aktivity se tak podílelo minimálně 12 žáků. Během plnění jednotlivých úkolů byla pořízena fotodokumentace. Metodické listy

jsou primárně vytvořeny na motivy knih od každého umělce, ale také na základě samotných technik a metod.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo pouze 14 korespondentů absolvujících realizaci metodických listů. Jeho prostřednictvím jsem ověřovala jednotlivé cíle, které zahrnují znalost informací a pojmů získaných během prezentací, vizuální rozpoznání obrazů ve spojení s autory, atraktivnost i neatraktivnost aktivit či vyzkoušení si něčeho nového.

Součástí této práce je také rešerše odborné literatury týkající se vybraného tématu v souvislosti s metodickými listy a jejich realizací.

1 Teoretická část

1.1 Ilustrace

Ilustrace je jedním z pojmů vědy o umění, který pro svůj příliš složitý vzhled nelze přesně vystihnout. Ze širšího hlediska je za ilustraci považováno každé výtvarné vyjádření doprovázející literární myšlenku, vědeckou či uměleckou. Zároveň podporuje čtenářův názor a představu prostředky, které psanému slovu chybí. Jedná se umělecký doplněk textu zvyšující estetickou hodnotu a grafický výsledek knižního listu. V užším slova smyslu se potom mluví o výtvarném projevu inspirovaném literárním dílem, jenž je ve vztahu k textu umělecky samostatným, čímž se mu stává rovnocenným (Matějček 1931, s. 7, 8).

Díky výrazovým prostředkům je ilustrace druhem malířství, se kterým sdílí nutnost vyjadřování výtvarné představy pomocí obrazu. Ke svým účelům využívá téměř všech postupů malířství. Avšak na její samotný vývoj mělo vliv pevné spojení s knihou, které vedlo ke změnám jejích prostředků, techniky a stylu (Matějček 1931, s. 7).

Dějiny ilustrace často splývaly s dějinami knihy díky jejich úzkému svazku. Svou výtvarnou podstatou, vnitřním smyslem a slohovým vyjádřením se stávala věrným zrcadlením uměleckých idejí. Ilustrace se tak stala směrovkou chtění dané doby, odrazem duchovních proměn a uměleckých úmyslů světové kultury během jejího tisíciletého vývoje (Matějček 1931, s. 8).

1.1.1 Ilustrace pro děti

Ilustrace pro děti mají vlastní specifickou problematiku. Jsou podřízeny obecným zákonům knižního umění, ale čím dál víc se v nich zrcadlí charakteristické tendence vývoje volné malířské a grafické tvorby. Literární text se spolu s ilustrací podílí na výchově dětí a mládeže (Stehlíková 1984, s 7).

Holešovského snaha charakterizovat ilustraci pro děti z roku 1971 poukázala na jednotlivé znaky:

- a) *„na dětské možnosti a rysy (odstupňované podle věkových rozdílů) abstraktního a konkrétního myšlení a chápání,*
- b) *na úlohu hry v duševním, zvláště v estetickém životě dítěte,*
- c) *na střet a syntézu vnímání ilustrace a vlastní tvorby výtvarných hodnot u dětí,*
- d) *na rozdíly estetických procesů a metodických postupů u dítěte a dospělého*
- e) *a na specifickou úlohu fantazie a intuice v dětském myšlení a v dětském životě.“*

Uvedené rysy se objevují výrazněji nebo méně výrazně v jednotlivých druzích dětské literatury a mohou se zaměřovat na určitý vztah (Holešovský 1977, s. 34).

Základní úkoly dětské ilustrace se mohou vzájemně prolínat a jejich význam přesouvat. To záleží na různých okolnostech, jako je věk dítěte nebo literární žánr publikace. Irena Słońska tyto funkce rozděluje do čtyř proudů, které představují:

1. působení na vývoj psychických procesů i kvalit,
2. rozvíjení poznání,
3. přivedení dítěte ke světu výtvarného umění,
4. obohacení zážitků, mezi které zařazuje i potěšení a citové uvolnění během vnímání ilustrace, kompenzační, nebo terapeutické funkce umění (Słońska in Holešovský 1977, s. 21).

1.2 Čeští ilustrátoři 20. století

V následující části bych ráda představila tři české umělce 20. století, kteří se věnovali ilustraci knih. Zvolila jsem takové výtvarníky, jejichž dílem je jak psaná, tak vizuální podoba knihy pro děti. Právě tyto publikace se staly inspirací nebo vlastní motivací pro praktickou část práce.

Josefa Ladu, Josefa Čapka a Ondřeje Sekoru spojuje nejen jejich narození ještě v dobách Rakousko-Uherska, ale také práce v novinách. Své články byli totiž schopni napsat a zároveň je oživit o ilustrace, především pak karikaturu. Všichni tito autoři se rovněž zasloužili o dobré jméno české ilustrace.

1.2.1 Josef Lada

Osobitou tvorbu národního umělce Josefa Lady pozná snad každý na první pohled. Ladovská zima, Kocour Mikeš nebo pohádka O chytré kmotře lišce, tři věci, které by měly napadnout snad každého při vyslovení příjmení Lada. Z tohoto důvodu jsem ho zařadila do seznamu hned prvního.

1.2.1.1 Život a dílo Josefa Lady

Český národní umělec, malíř, kreslíř, ilustrátor, scénograf a spisovatel Josef Lada, měl svérázný a osobitý výtvarný projev založený na pozorování a vynikající paměti. Ve svých dílech zobrazoval vesnici od jara do zimy, především skromný život řemeslníků a domkářů. Mezi výtvarné techniky, které využíval nejraději, patří kresba, kvaš a tempera. Umělcovou doménou byla sice dětská ilustrace, nebránil se však ani ilustrovat knihy pro dospělé. Jeho všestranný talent se také projevil v písemné podobě, sám totiž napsal a zároveň ilustroval řadu knih, ze kterých je nejznámější „Kocour Mikeš“ (Koníčková 2012).

Do rodiny venkovského obuvníka v Posázavské vesničce Hrusice se malý Josef narodil 17. prosince 1887 jako nejmladší syn. Vyrůstal společně s rodiči Josefem a Alžbětou, rozenou Janovskou, nejstarším bratrem Františkem a dvěma sestrami Antonií a Marií. Ladova rodina vlastnila malé hospodářství, které převážně posloužilo pro vlastní obživu. Rodné Hrusice a okolí této vesnice byly inspirací pro malířovy obrázky (Koníčková 2012).

Na podzim roku 1901, krátce po ukončení školní docházky – trojtřídky, se poprvé přistěhoval do Prahy kvůli živobytí. Nastoupil totiž do učení k panu Petránkovi na Vinohradech, aby se z něho mohl stát malíř pokojů a divadelních

dekorací. Vydržel zde pouhý měsíc, a proto se o rok později rozhodl pro další učení v oboru knihař-zlatič u pana Karáska. Svoji první objednávku – do jevištního pokoje ochotnického představení namalovat dva portréty, dostal hned po Vánocích. Práce knihaře se Ladovi velmi zamlouvala, jelikož byl každý den ve styku s kresbami Mikoláše Alše, Adolfa Kašpara, Maxe Švabinského a dalších. Každou svoji volnou chvíli věnoval kreslení a již v roce 1904 jako první reprodukoval jeho čtyři kresby časopis Máj. U mistra Karáska obdržel Lada výuční list 30. září roku 1905, kdy kromě toho docházel do večerních kurzů kreslení u profesora Jakesche na pražské uměleckoprůmyslové škole. Posléze se stal řádným posluchačem denního studia, čímž byla naplněna jeho dávná touha. Bohužel pro nedostatek životních potřeb zde nemohl zůstat déle než pouhý rok, opouští tak školu a svůj čas věnuje samostatné výtvarné činnosti (Ladová 2016, s. 50–51).

Po ukončení studia na UMPRUM své práce otiskoval v několika časopisech, dokonce i zahraničních, a ilustroval první dětskou knížku „Pohádku o Honzíčkovi a zlatovlasé Isole“. Seznámil se s Jaroslavem Haškem, se kterým prožíval velké přátelství. Stal se také odpovědným redaktorem a zároveň jedním z hlavních kreslířů barevného vydání „Karikatur“, kde Hašek poprvé uvedl svého „Dobrého vojáka Švejka“ (Ladová 2016, s. 51).

V roce 1905 se poprvé mladý kreslíř setkává se svojí budoucí ženou Hanou Budějickou, která ve svých sedmnácti letech pracovala jako švadlena ve starobylém domě „U Šálků“ (Ladová 2016, s. 51). Oddáni byli 18. června 1923 na pražské radnici a o dva roky později, dne 1. prosince, se přistěhovali do domu v Ohradní ulici (dnes nese název Ladova ulice). Ještě ten měsíc, hned po Vánocích, se narodila první dcera Alena. Eva, druhá dcera manželů Ladových, přišla na svět 18. prosince 1928 (Ladová 2016, s. 53, 56). Společně se svou rodinou trávil každoročně, od roku 1924, pracovní léto v rodných Hrusicích, kde za šest let koupil pozemek (Koníčková 2012).

Velmi významným se pro Ladu stal rok 1910, kdy nakreslil svoji první barevnou obrázkovou knížku plnou národních říkadel určenou nejmenším dětem pod názvem „Moje abeceda“ (Ladová 2016, s. 52). Redaktorem zábavné nedělní přílohy Českého slova „Kvítko z čertovy zahrádky“ se stal v roce 1925 a vydržel zde dalších patnáct let. V dalších letech se zaměřil převážně na volnou tvorbu a velmi omezil kreslení karikatur do časopisů a novin (Koníčková 2012).

Angažoval se i jako autor scén, výprav a kostýmů divadelních her. Jeho první divadelní výpravou byl v roce 1930 „Strakonický dudák“ od Josefa Kajetána Tyla, jenž se hrál v Národním divadle. Pro Vinohradské divadlo maloval ke své hře „O kocouru Mikešovi“ (Ladová 2016, s. 149). Cizí mu nebyla ani kinematografie, která ho oslovila. Ještě během jeho života vznikl například animovaný film „Říkadla“, hraný film „Čert a Káča“ a nebo „Osudy dobrého vojáka Švejka“ v podobě loutkového filmu (Koníčková 2012).

Ačkoliv byly malířovy kresby celý život plné radosti a pohody, ke konci života se jeho tvorba stává pochmurnou a poněkud smutnou. V červnu 1957 namaloval obraz „Hastrman v zimě“, na kterém v zasněžené krajině pod zříceninou sedí starý hastrman s fajfkou v puse. Ještě to léto ilustroval „České pohádky“ Jana Drdy, kde kresba tuláka vracejícího se k rodné chalupě je zakončením Ladovy ilustrační tvorby (Ladová 2016, s. 141).

Josef Lada umírá 14. prosince 1957 a je pochován pod československou vlajkou. Jeho urna s popelem je uložena na Olšanských hřbitovech na hrobě dcery Evy vedle manželky Hany. „*Bylo to jeho přání*“ (Ladová 2016, s. 164).

Národním umělcem byl jmenován v roce 1947 a jeho knihy byly oceněny mezi Nejkrásnějšími knihami roku 1958 i 1960 (Holešovský 1989, s. 196).

Ve svém výtvarném projevu se velmi brzy oprostil pouze na obrysovou kresbu s typickou silnou linkou, vtip výrazu a jasnou nelomenou barevnost. Další životní tvorbou se stává umělcem ryze českým a lidovým, stejně jako Mikoláš Aleš, se kterým sdílí lásku našeho národa (Holešovský 1989, s. 196–197).

Malířova tvorba je velmi rozsáhlá. Během svého dlouhého života vytvořil přes 400 obrazů z jeho volné tvorby a na 15 tisíc ilustrací černobílých i barevných, jak pro děti, tak pro dospělé. Nejznámější ilustrace pro dospělé najdeme v knize „Osudy dobrého vojáka Švejka“. Ve svém životě se věnoval dlouho karikaturám, nejen humorným, ale i politickým, které jsou dokonce v dnešní době často aktuální. Vytvořil jedny z našich nejlepších pohádek v knížkách „O chytré kmotře lišce“, „O kocourovi Mikešovi“ nebo „O bubácích a hastrmanech“. Své kresby předvedl i v dílech Boženy Němcové, Karla Jaromíra Erbena, Jana Drdy, Jiřího Horáka a mnoha dalších (Josef Lada 2018).

1.2.2 Josef Čapek

Další na seznamu je Josef Čapek, jeden z našich největších malířů dětského světa společně s Ladou a Alšem. Myslím si, že nejznámějším literárním dílem tohoto umělce je knížka Povídaní o pejskovi a kočičce psaná pro jeho dceru Alenku. Zviditelnil se také díky slovu „robot“, které vymyslel a bratr Karel jej pak použil ve své hře R. U. R.

1.2.2.1 Život a dílo Josefa Čapka

Josef Čapek byl mnohostranně založená osobnost. Své místo zaujímal jako prozaik, dramatik, scénograf, grafik, karikaturista, malíř, ilustrátor, žurnalista, výtvarný kritik i teoretik. Věnoval se kresbě, uhlokresbě, grafice, linorytu, litografii, používal temperu a akvarel. Ve své tvorbě zobrazuje zjednodušené plastické postavy s ostrými tvary a charakteristickým koloritem, který podtrhuje jak jejich povahu, tak psychické rozpoložení. Dále používá hladké zakulacené tvary, výraznou konturu a velké světelné kontrasty (Český rozhlas 2019).

Narodil se v Hronově 23. března v roce 1887 do rodiny venkovského lékaře. Dětství prožíval v Úpici a Malých Svatoňovicích spolu se svou rodinou, otcem Antonínem, matkou Boženou i sourozenci, mladším bratrem Karlem a starší sestrou Helenou (Český rozhlas 2019).

Navštěvoval obecnou a měšťanskou školu v Úpici, kde se podle rodičů neučil dost dobře, aby ho mohli poslat na studium. Měli s ním tedy vlastní plány, chtěli ho poslat na tkalcovskou školu ve Vrchlabí. Jelikož to byla škola německá, musel se nejprve jít učit německý jazyk do německé měšťanky na jeden rok. Po skončení školy nastoupil v úpické textilce volontéřskou praxi. V roce 1904 žil již natrvalo v Praze, kam se později přistěhovala celá rodina, a zahájil zde studium malby a kresby na Uměleckoprůmyslové škole (Opelík 2017, s.13–17).

Po návratu ze studijních zahraničních cest se v roce 1911 podílel na založení Skupiny výtvarných umělců. Ta vydávala časopis Umělecký měsíčník, který Čapek krátkou chvíli redigoval. O rok později se přidal k další umělecké skupině Mánes, jejíž Volné směry redigoval po dva roky. Následně byl součástí další výtvarné skupiny Tvrdošijných, jenž založil spolu s V. Špálou, J. Zrzavým a dalšími. Od roku 1917 byl redaktorem Národních listů. Ovšem jeho účast v Lidových novinách se stala významnější. Mezi lety 1921 a 1939 zde působil jako redaktor i autor. Věnoval se také divadelní činnosti. Spolu se svým bratrem Karlem napsal hru „Ze života hmyzu“, „Lásky hra osudná“ a „Adam stvořitel“. (Chaloupka 1985, s. 58).

Svoji dlouholetou přítelkyni Jarmilu Pospíšilovou, dceru pražského advokáta, si Čapek vzal na Vinohradech 3. května 1919. Novomanželé bydleli nejprve společně s bratrem Karlem v domě jejich rodičů a po narození jediné dcery Aleny se přestěhovali k paní Pospíšilové na Purkyňovo náměstí (Josef Čapek 2019). Pro svoji malou dcerku kreslil i vymýšlel pohádky, tak by se mohlo zdát, že umělcovo zaujetí dětským motivem souvisí s vymezenou časovou linkou otcovství. Síla dětství však zapustila kořeny již během jeho vlastního mládí a šíří se dál do budoucnosti (Iliev, Zapletal 1991, s. 105).

Malířova první samostatná výstava byla otevřena 15. října 1924 v pražském Domě umělců, která byla šestou výstavou skupiny Tvrdošijných. Nacházelo se zde 106 olejů z let 1910–1924, 116 temper, kreseb, akvarelů a grafiky (Český rozhlas 2019).

Do Dětského koutku Lidových novin pravidelně přispíval od roku 1929 do roku 1933. Jednalo se o kratší, volně na sebe navazující, prozaické útvary. Svoji formou, spojující příběh, vyprávění, fejeton i pohádkové motivy, se podílely na osobitém žurnalistickém oslovování čtenáře. Texty s dialogickým charakterem jsou pojaty tak, že autor vypráví spolu s dětmi, čímž se stávají jeho spoluúčastníky. Teprve po Čapkově smrti jsou prózy sjednoceny do svazku „Povídejme si, děti“. I ve své knize „Povídání o pejskovi a kočičce“ vtahuje čtenáře do hry, poskytuje mu bohatý vykreslený prostor. Přítomnost těchto knih je v naší literatuře pro děti trvalá díky situačnímu a verbálnímu humoru, dějové nápaditosti, pozorování, citlivosti i předpokladu spolupráce s dítětem. Současně ovlivnily celkové uvolnění výrazu, jeho přirozenost a bezprostřednost, v tvorbě pro malé děti (Chaloupka 1985, s. 59).

Počátkem třicátých let v jeho pracovně vznikl seriál pastelových kreseb na ručním vlhkém papíře vyobrazující dětské hry během všech ročních období. Některé z nich doprovází sbírky písní Jaroslava Křičky, konkrétně „Jdou zvířátka jdou“ (1934) a „Zvířátka v lese“ (1936). Kresby se staly známé především díky souboru „Veselý rok“ a „Modré nebe“ z roku 1948, kdy je František Hrubín doprovodil verši (Iliev, Zapletal 1991, s. 105).

Poslední roky svého života byl Čapek za protifašistickou činnost vězněn a převážen z jednoho koncentračního tábora do druhého. Gestapem je zatčen 1. září roku 1939 v Želivi u Humpolce. Po osmi dnech je spolu s dalšími vězni přemístěn do koncentračního tábora v Dachau, z něho následně do Buchenwaldu, ve kterém strávil dva a půl roku. Od roku 1941 pracoval v malířské a písmomalířské dílně, kde tvořil rodokmeny esesáků. Po převezení do Sachsenhausenu 26. června 1942 se znovu dostal do malířské dílny. Naposledy byl přemístěn do Bergen-Belsenu na konci února 1945, kde vypukla tyfová epidemie. Zemřel v dubnu toho roku. Neznáme však přesné datum úmrtí ani jeho skutečný hrob. Malířův symbolický hrob najdeme v Praze na Vyšehradském hřbitově (Český rozhlas 2019).

Jeden z nejdůležitějších zdrojů inspirace pro celou tvorbu Josefa Čapka byl problém osoby a období dítěte. Velmi citlivě vyjádřil věčnost i jedinečnost současného dětství. Do naší dětské knihy poprvé uvedl typ soudobého dětského hrdiny rovněž s jeho sociální charakteristikou, a to prostřednictvím ilustrací děl českých autorů (Stehlíková 1984, s. 22–23).

Tvorba pro děti souvisela s umělcovi názory na literaturu, její smysl a jeho výtvarným uměním, které bylo jedním z impulsů pro literární texty určené dětem. V Čapkově kresbě i malbě se vztah k dětství jeví velmi nápadně tématicky, ale i výtvarným výrazem. Rovněž se zabýval dětskou kresbou teoreticky, o které napsal několik článků. Výstavu svých prací pod názvem Kresby na dětské motivy uspořádal roku 1935 (Chaloupka 1985, s. 58).

1.2.3 Ondřej Sekora

Nakonec jsem vybrala Ondřeje Sekoru, ilustrátora, který představil světu Ferdu Mravence a jeho neuvěřitelné příhody. Již zmíněný Ferda Mravenec, ale také jeho protějšek brouk Pytlík nebo Kuře Napipi patří neodmyslitelně k mému dětství. Ráda bych, aby děti poznaly autora těchto figurek při prvním pohledu.

1.2.3.1 Život a dílo Ondřeje Sekory

Zasloužilý umělec Ondřej Sekora, výrazný český spisovatel, novinář, grafik, karikaturista, ilustrátor a entomolog, se převážně věnoval psaní a ilustraci dětských knížek. Proslavil se především díky legendární postavice Ferdy Mravence, která se poprvé objevila roku 1932 v kreslených seriálech určených dospělým v Lidových novinách. Obdobně známou figurkou je o sedm let mladší Brouk Pytlík (Tiscali Media 2019). Ve svých dílech využívá bohatě prvků kresleného humoru i seriálu, pomocí kterých se zábavnou a nenásilnou formou snaží dojít výchovnému cíli, mravnímu ponaučení čtenáře (Stehlíková 1984, s. 21–23).

Do rodiny Sekorových se malý Ondřej narodil jako třetí dítě ze šesti sourozenců v Králově Poli poblíž Brna 25. září 1899. Křestní jméno zdědil po svém otci, odborném učiteli, který bohužel krátce po nástupu syna do školy zemřel (Stehlíková, Vařejková a Sekora 2003, s. 13).

Přihlásil se ke studiu na gymnáziu v Brně, ale od roku 1913 pokračoval s docházkou ve Vyškově. Jako student byl velmi živý a měl spoustu zájmů. Velmi ho fascinovala příroda, především motýli a brouci, ze kterých si udělal sbírku. Bavila jej četba i kreslení, byl dobrý v kopané a chodil cvičit do Sokola. Ještě než došel k maturitě, nastoupil na vojnu do nedaleké Vídně. Konec 1. světové války se již blížil ke konci a jako středoškolák tudíž neměl tolik přísný režim. Ve svém volnu mohl opouštět kasárny, díky čemuž měl možnost poznat město plné muzeí a galerií. Jakmile skončila válka, jen složil maturitu na vyškovském gymnáziu, rázem byl znovu odveden. Tentokrát k výcviku vojenských sokolů. Začal studovat práva na právnické fakultě v Brně, ale po první nezdařené státnici ve studiu nepokračoval (Stehlíková, Vařejková a Sekora 2003, s. 13–14).

V roce 1921 se Sekora dostal k žurnalistice, kdy byl přijat do redakce Lidových novin v Brně jako sportovní referent. Ty se díky skvělému šéfredaktorovi Arnoštu Heinrichovi přeměňovaly z krajeového listu na velký deník evropského významu. Působili zde významní autoři jako Rudolf Těsnohlídek, Eduard Bass, Antonín Sova nebo bratři Čapkové. Jistý stereotyp sportovního zpravodajství přestal umělci vyhovovat, tak začal psát krátké reportáže, které často doplňoval o kresby. O dva roky později nakreslil emblémy sportovních disciplín používané ještě dlouhá léta (Stehlíková, Vařejková a Sekora 2003, s. 14).

Se svojí první ženou Markétou Kalabusovou byli oddáni roku 1923, ale manželství jim vydrželo pouhý jeden rok. Podruhé uzavřel výtvarník sňatek v listopadu 1930 s Ludmilou Roubíčkovou, která mu do roka přivedla na svět syna Ondřeje. Po jeho narození získal novopečený otec další pohnutky k větší soustředěnosti na tvorbu pro děti (Stehlíková, Vařejková, Sekora 2003, s. 18, 32, 34).

Velkou inspiraci při tvorbě pro děti nacházel zejména mezi živočichy. Své seriály pravidelně uváděl od roku 1927 do Dětského koutku a po roce 1936 je přivedl do dětských časopisů či samostatné přílohy Lidových novin dětem. Nejnosnějším tématem se ukázali být Ferda Mravenec a jeho protiklad brouk Pytlík, ze kterého autor vytěžil řadu knih. Během pouhých čtyř let jich zvládl vytvořit šest: „Ferda Mravenec“, „Ferda Mravenec v cizích službách“, „Ferda v mraveništi“, „Trampoty brouka Pytlíka“, „Malířské kousky brouka Pytlíka“, „Ferdův slabikář“ (Stehlíková, Vařejková a Sekora 2003, s. 40).

Postavička známého mravence se celkem rychle přesunula z tištěné podoby do loutkového divadla i kresleného filmu. Ferda pomáhal budovat a zároveň vychovávat děti v poválečných společenských situacích. Jeho řešení problémů mnohdy neodpovídala požadavkům výchovného působení ani uměleckým měřítkům. Autorovou prioritou byla tvorba pro děti s takovými příhodami, které budou chtít poslouchat venku na procházce a před spaním na dobrou noc (Holešovský 1989, s. 316–317).

Ferda i další umělcovy postavičky jsou oblíbené mezi dětmi, ale i pedagogy pro jejich nenásilnou výchovnou roli a pro jimi vyznávané etické hodnoty. Přestože byly knížky určeny především předškolákům a dětem mladšího školního věku, uznání se jim dostalo také od vědecké obce. Snažil se totiž, aby jeho postavy žili ve shodě s přírodou, co se v ní děje a tím nezkresloval dětem představy o přírodě (Stehlíková, Vařejková a Sekora 2003, s. 97–98).

Jelikož byla manželka židovka, dostal v roce 1941 výpověď z redakce a byl vyloučen ze Syndikátu novinářů. Pro záchranu rodiny před deportací se rozhodl, i proti své nepřízni ke katolické církvi, uzavřít nový, církevní sňatek a dát ženu společně se synem pokřtít. Bohužel přes veškerou snahu byl v říjnu 1944 poslán do pracovního tábora Kleinsteinu a manželka deportována do Terezína. Po skončení války byla opět rodina Sekorových pohromadě, ale nic už nebylo jako dřív (Stehlíková, Vařejková a Sekora 2003, s. 40, 43, 46).

V posledních letech Sekorova života se začaly projevovat nemoci uspíšené přepínáním sil a zážitky z války. Trpěl revmatismem, ke kterému přibýlo astma a časem docházelo k poruchám řeči. Výtvarník umírá 4. července 1967 v Praze (Stehlíková, Vařejková a Sekora 2003, s. 52).

Veškerou svojí tvorbou procházel jako samouk. Sám se dostával skrz výtvarné umění a hledal si výtvarné vzory, mezi které patřil Mikoláš Aleš, Wilhelm Busch, Pieter Brueghel, Henri Rousseau. Jako mladý docházel do kurzů modelování, kreslení a navštěvoval Svobodovo studio, kde maloval akt. Až po třicítce chodil na Uměleckoprůmyslovou školu v Praze jako hospitant k profesoru Arnoštu Hofbauerovi (Stehlíková, Vařejková a Sekora 2003, s. 218–219).

Za celoživotní práci byl v roce 1964 odměněn titulem zasloužilého umělce a dva roky poté získal cenu Marie Majerové za literaturu (Holešovský 1989, s. 316).

Dalo by se říct, že Ondřej Sekora je takový Walt Disney českého umění pro děti, avšak na rozdíl od něho se svojí činností soustředil na tvorbu publikační v dětských časopisech i knihách. S Josefem Ladou jej spojuje účast na společensko-politické karikatuře. Výrazem kresby ovšem oba uvedené kreslíře převyšuje krajní nadsázkou a dynamičností, která má v některých případech tendenci tlumit sdílnost a záměr fabule (Holešovský 1989, s. 318).

1.3 Vybrané výtvarné přístupy

Během realizace metodických listů byly využity některé výtvarné přístupy. V následujících řádcích jsou konkretizovány a popsány.

1.3.1 Kresba tuší

Tuš je tmavá kapalina uplatněna v kresbě, tisku obrázků i textů, kterou využívá grafická technika perokresba. Už od pradávna se vyrábí v Číně a podobně jako v Japonsku je spojována s kaligrafickými nápisy (Tuš 2019).

Černou tekutinu můžeme nanášet prostřednictvím pera technického, rýsovacího či kaligrafického, husím brkem, štětcem, dřívkem nebo špejlí. Při kreslení můžeme použít také materiál z přírody, například větvičky.

Kresba tuší je poměrně hojně využívána na prvním stupni základních škol. Pro získání základních návyků kresby perem by měli děti začínat se špejlí. Tento nástroj jsem využila během plnění jednoho úkolu praktické části práce.

1.3.2 Kaligram

Jedná se o druh básně, ve kterém záleží především na grafické podobě, méně pak na obsahu. Typografické uspořádání slov nebo celých veršů vyjadřuje téma samotné básně. Podobně jako u komiksu, dochází i v tomto uměleckém díle k propojení několika uměleckých druhů, konkrétně literatury s výtvarným uměním.

Kaligram nebo také ideogram je spojen s avantgardou, uměleckým a kulturním hnutím 20. století. Mezi slavné autory kaligramů patří Guillaume Apollinaire se svou sbírkou „Kaligramy“. Z českých řad je pak známý Jaroslav Seifert a jeho „Počítadlo lásky“ (Kaligram 2019).

V této práci kaligram posloužil jako inspirace k vlastní tvorbě. Každý žák využil jedno slovo psané různým stylem a velikostí písmen, čímž ztvárnil jeho grafickou podobu.

1.3.3 Prostorová tvorba

Současnou prostorovou tvorbu tvoří široké spektrum nejrůznějších výtvarných projevů. Jedná se o díla od nepatrných rozměrů po díla rozměrná; práce od charakteru umělecko-řemeslného po volnou sochařskou tvorbu; práci s klasickými technikami až po experimenty, jenž slučují různé žánry a odvětví. Při práci s dětmi jsme vázáni jinými faktory. Dbáme na to, aby byla bezpečná, finančně nenáročná, snadná na zpracování a materiál byl snadno dostupný (Pošarová 2012, s. 5).

Prostorový objekt může vzniknout několika různými způsoby:

- modelování – přidávání hmoty (sádra, hlína)
- skulptivní postup – odebírání hmoty (kámen, dřevo)
- konstruování – skládání objektů do velkého tvaru (brčka, špejle)
- tvarování – změna tvaru materiálu (papír, drát)

Postupy můžeme navzájem kombinovat i doplňovat (Pošarová 2012, s. 10).

1.3.3.1 Modelování

V praktické části jsem využila modelování z barevné modelíny. Plastický postup práce využívá tvárného materiálu, keramické hlíny a také jiných plastických materiálů. Žáci se očekávaného tvaru dopracují postupným přidáváním a odebíráním hmoty (Pošarová 2012, s. 10).

Modelování lze kombinovat s tvarováním nebo konstruováním. Vymodelovaná plastika tak slouží k připevnění jiného materiálu, v našem případě přírodnin.

Mezi řešené výtvarné problémy patří například materiálové hry zahrnující práci s tvary vytvořených válením či koulením, trhání nebo hnětení. Dále také vytvoření tvaru, osvojení si modelačních dovedností nebo vtlačení předmětu do hmoty (Pošarová 2012, s. 11).

1.4 Žák mladšího školního věku

Ráda bych začátkem charakterizovala vybranou věkovou skupinu, tedy žáka mladšího školního věku, se kterou jsem realizovala praktickou část své diplomové práce. Myslím, že pro práci s dětmi daného období je dobré znát jejich vývojová specifika.

Období mladšího školního věku přináší dětem novou roli, roli školáka, kdy samy cítí, že vstupem do školy nastala podstatná změna. V této fázi vývoje má právě škola největší dopad na rozvoj osobnosti dítěte, jeho prožívání a významně se také odráží v oblasti sebehodnocení (Cejpková 2015, s. 64).

Doba trvání tohoto období se pohybuje ve věkovém rozmezí žáka 6–12 let. Začíná nástupem dítěte do školy, kdy je jeho věk zpravidla 6–7 let a přetrvává až do okamžiku prvních známek pohlavního dospívání, což bývá ve věku 11–12 let. Celé období můžeme označit jako epochu střízlivého realismu, kdy se dítě snaží pochopit okolní svět a jak v něm fungují věci „doopravdy“. Tuto vlastnost můžeme pozorovat v jeho písemných projevech, kresbách, mluvě, ve hře i ve čtenářských zájmech. Zajímá se více o knihy naučné, například cestopisy, dětské encyklopedie, dobrodružné romány, historické povídky a jiné. V ilustracích dává přednost realistickému provedení. Ovšem každý žák je jiný, má odlišné přednosti, a proto bychom k nim měli přistupovat individuálně (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 117–118).

Během daného období dochází ke změně přístupu dítěte. V začátcích je školák závislý na všech podnětech přicházející od svých rodičů, učitelů a na tom, co se dočte v knihách. Jedná se o přístup naivního realismu, který se ke konci období změní na přístup kriticky realistický, kdy se dítě stává kritičtější ke všemu, co mu předložíme. V této etapě má žák chuť věci zkoumat a sám si přicházet na jejich funkčnost, je proto vhodné zařadit různé experimenty. Důležité je využít konkrétní názornosti (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 118).

Tělesný růst vysoce ovlivňuje vývoj pohybových i ostatních schopností. Na lepší výkon při psaní a kreslení má významné zlepšení jemné a hrubé motoriky. Nápadná je také lepší koordinace pohybů celého těla. I tady je nutné brát zřetel na individuální vývoj jedince, který může záviset na tom, jak je v daném ohledu podporován a do jaké míry rozvíjejí jeho schopnosti rodiče či vychovatel (Langmeier, Krejčířová 2006, s. 120).

1.5 Výtvarný projev a jeho vývoj

Znalost samotného vývoje dítěte je důležitá, stejně tak vývoj jeho výtvarného projevu. A to z důvodu, abych na žáky neměla vysoké nároky při

plnění úkolů, které by vzhledem ke svým schopnostem a dovednostem ve výtvarném projevu nebyli schopni splnit.

Podobně jako hra, je i kreslení aktivitou přirozenou pro dětský věk. V první fázi plní kresba funkci zanechání viditelné stopy v materiálu – linka vedená prstem nebo klacíkem v písku či hlíně. Podle individuálního vývoje schopností se toto období může začít již na konci 1. roku života dítěte. Do dalšího stádia se dítě dostává během druhého až třetího roku života, kdy se kresbou snaží něco znázornit (Kyriková 2012, s. 11).

Realismus kresby se podle Lugueta dělí do několika fází, a to na „nahodilý realismus“, „nepochopený realismus“, „intelektuální realismus“ a „realismus zrakový“.

Při fázi „nahodilého realismu“ dítě vytváří jakési čmáranice. Během samotného kreslení však význam objektu projde několika změnami. Na začátku dítě například může oznámit, že bude kreslit maminku, v průběhu ji pak zamění za motorku a na konci prohlásí, jak namalovalo žabičku.

V následujícím stádiu „nepochopeného realismu“ není ještě dítě schopno syntézy. Reálné prvky zobrazuje vedle sebe a nedokáže je koordinovat do celku. Typické jsou například ruce rostoucí z krku či hlavy nebo boty mimo nohy. Jedním z prvních nejčastěji kreslených modelů je postava tvořená hlavou, ze které vycházejí nitky jako nohy nebo má nohy i ruce, ale je bez trupu. Těmto panáčkům se přezdívá „panáci-pulci“.

„Intelektuální realismus“ je období, kdy dítě při kresbě nevyužívá zrakovou perspektivu. Znamená to tedy, že věci kreslí tak, jak si je pamatuje, nikoliv takové, jaké je vidí. Pokud necháme dítě nakreslit obličej z profilu, na tváři bude mít pravděpodobně dvě oči, celý nos i ústa.

Nakonec nastoupí „realismus zrakový“ kolem osmého a devátého roku dítěte. V této fázi již kresba zachycuje věci takové, jaké ve skutečnosti jsou. Nejsou tak zobrazovány skryté části předmětů a profil obsahuje pouze to, co můžeme z profilu vidět (Luguet In Piaget, Inhelder 2014, s. 55–56).

1.6 Výtvarná výchova v RVP

Také jako ostatní předměty, najdeme výtvarnou výchovu v Rámcově vzdělávacím programu, přesněji ve vzdělávací oblasti Umění a kultura. Daná oblast slouží žákovi k uměleckému osvojování světa, tedy s estetickým účinkem. Skrze proces uměleckého osvojování je rozvíjeno specifické cítění jedince, jeho tvořivost a vnímavost k uměleckému dílu, zároveň také k okolnímu světu i k sobě samému. Při tvůrčích aktivitách se rozvíjí schopnosti nonverbálního vyjadřování využitím zvuku, bodu, linie, barvy, mimiky a jiných prostředků (RVP 2017, s. 81).

Výtvarná výchova v základním vzdělávání staví na tvůrčích činnostech, což je tvorba, vnímání a také interpretace. Prostřednictvím těchto činností žákům umožňujeme rozvoj a uplatnění vlastního cítění, vnímání, myšlení, fantazie, prožívání, představivost, intuici a vynalézavosti. K jejich realizaci lze využít značného množství obrazových prostředků, tradičních i nově vznikajících. Experimentování v tvůrčích činnostech žáka motivuje k práci, během které uplatní své prožitky a pocity a současně se zapojí do procesu tvorby i komunikace.

V rámci výtvarné výchovy má žák možnost uplatnit své prožitky a pocity. Své dosavadní zkušenosti využívá při realizaci úkolu. Nedílnou součástí výtvarné výchovy jsou vizuálně obrazné zrakové systémy, které slouží jako prostředek poznávání a prožívání existence lidské rasy.

Rozvíjení smyslové citlivosti obsahuje činnosti, které žákovi pomáhají rozvíjet schopnost rozeznávat, jak důležité jsou jednotlivé smysly při vnímání reality a jakým způsobem tato zkušenost ovlivňuje náš výběr a využití vhodných prostředků k jejímu využití.

Uplatňování subjektivity obsahuje činnosti, které vedou žáka k vlastnímu uvědomění si a uplatnění osobních zkušeností během tvorby, ale také interpretaci a vnímání vizuálně obrazných vyjádření.

Ověřování komunikačních účinků obsahuje činnosti, které umožňují žákovi vyvěret obsah vizuálně obrazných vyjádření během komunikace a hledání nových

možností pro uplatnění výsledků žákovy tvorby, ale také děl výtvarného umění či dalších obrazových médií.

Stejně jako ostatní vzdělávací oblasti, tak i oblast Umění a kultura má snahu utvářet a rozvíjet klíčové kompetence tím, že se žák snaží:

- pochopit umění jako jeden z prostředků k poznání jazyka umění a jeho následné využití v komunikaci
- pochopit provázanost umění a kultury a jejich neodmyslitelnou součást našich životů
- učit se z vlastní tvorby na základě jeho vnímání, prožívání, cítění představy
- rozvíjet dál tvůrčí potenciál, kultivovat svůj projev a utvářet pořadí hodnot
- spoluvytvářet podnětnou a příjemnou atmosféru vhodnou k vlastní tvorbě
- poznat a pochopit umělecké hodnoty v širších souvislostech, jak sociálních, tak kulturních
- uvědomovat si svoji osobu jako svobodného jedince, obohatit vlastní emocionální život a překonat životní stereotypy
- zaujmout místo v procesu tvorby, chápat proces jako jednu z možností vyjádření osobních postojů i prožitků k mnohotvárným jevům a vztahům (RVP 2017, s. 82).

1.7 Očekávané výstupy

Praktická část diplomové práce obsahuje níže uvedené očekávané výstupy (RVP 2017, s. 87):

- při vlastních tvůrčích aktivitách zvládne pojmenovat prvky vizuálně obrazného vyjádření jako jsou barevné kontrasty, světlostní poměry nebo proporční vztahy, dokáže použít a kombinovat prvky vizuálně obrazného vyjádření v celkovém vztahu

- během tvorby vizuálně obrazných vyjádření se úmyslně zaměřuje jak na předvedení svých životních zkušeností, tak na tvorbu vyjádření, jenž mají komunikační efekty pro jeho nejbližší sociální vztahy
- dokáže uplatnit osobitost svého vnímání v přístupu k realitě, tvorbě i ztvárnění vizuálně obrazného vyjádření
- dokáže porovnat odlišná vysvětlení vizuálně obrazného vyjádření, ke kterým později přistupuje jako k inspiračnímu zdroji
- nalezne obsah vizuálně obrazného vyjádření, které sám vybral, vytvořil nebo upravil a zapojí ho do komunikace v sociálních vztazích
- dokáže prezentovat jistý inscenační tvar před svými spolužáky, dále na něm bude pracovat na základě sebereflexe a reflexe jak učitele, tak spolužáků

1.8 Klíčové kompetence

Vybrané klíčové kompetence jsem se snažila u žáků rozvíjet prostřednictvím metodických listů.

1.8.1 Kompetence k učení

Mou snahou bylo, aby žák uměl správně používat obecné termíny, věci uvádět do souvislostí a dosavadní poznatky propojoval v širší celky, čímž rozšiřuje celkový pohled na umění a kulturu. Samostatně experimentuje, porovnává své výsledky, které dále kriticky posuzuje a dochází k závěrům pro budoucí využití. K efektivnímu učení si dokáže vhodně zvolit metody a strategie. Má pozitivní vztah k učení a projevuje zájem o další studium (RVP 2017, s. 10).

Především v metodických listech zaměřených na život i dílo autora mohli žáci rozvíjet své znalosti a díky zajímavých informacím je učení mohlo bavit.

1.8.2 Kompetence k řešení problémů

Žák dokáže samostatně řešit problémy, pro daný problém vyhledá vhodné řešení a poté ho následně řeší za použití vlastních zkušeností, úvah a logiky. Rozhodnutí, která učinil je schopen obhájit, zodpovědnost za ně si uvědomuje a zvládne výsledek své práce zhodnotit (RVP 2017, s. 11).

Tuto kompetenci jsem se snažila naplnit při samostatné práci žáků v jejichž závěru probíhala reflexe, kdy své výtvořiny hodnotili.

1.8.3 Kompetence komunikativní

Díky této kompetenci se žák umí kultivovaně vyjádřit. Svě myšlenky vyjadřuje v logickém sledu, výstižně a souvisle jak v projevu písemném tak mluveném. Je rovněž schopen naslouchat projevům druhých lidí, kterým porozumí a vhodně na ně reaguje. Do diskuse se aktivně zapojuje a svůj vlastní názor si dokáže obhájit (RVP 2017, s. 11).

V průběhu jakékoli diskuse měly děti dostatek prostoru k vyjádření svých myšlenek. Aby se jejich nápady neopakovaly, bylo důležité naslouchat ostatním.

1.8.4 Kompetence sociální a personální

Zde jsem se snažila, aby byl žák schopen spolupracovat s ostatními ve skupině a také s učitelem. Zároveň se podílí na vytváření příjemné atmosféry během skupinové práce. Dobré mezilidské vztahy upevňuje na základě ohleduplného a úctyhodného jednání s učitelem a spolužáky. Pokud je zapotřebí, dokáže poskytnout pomoc ostatním nebo si o ni zvládne požádat sám. Aktivně se zapojuje k diskusi celé třídy i do debaty v malé skupině, rozumí nezbytné spolupráci s dalšími spolužáky během řešení skupinového úkolu. Poučení získá díky tomu, co si ostatní myslí, říkají a dělají (RVP 2017, s. 12).

Tato kompetence se objevuje ve všech metodických listech. Například poskytnutím možnosti vyjádřit svůj názor během prezentací či závěrečných reflexí vedeme žáky k debatě.

1.8.5 Kompetence občanské

Naše tradice, historické i kulturní dědictví je žák schopen respektovat, ocenit a zároveň je chránit. Vytváří si pozitivní vztah ke kultuře, k uměleckým dílům a tvořivosti, aktivně se připojuje do kulturního dění (RVP 2017, s. 12).

K jejímu naplnění směřovaly hodiny zaměřené na životopisy jednotlivých autorů s ukázkami jejich děl.

1.8.6 Kompetence pracovní

Žák zvládne pracovat bezpečně a účinně s materiálem, nástroji a vybavením. Během práce respektuje jistá pravidla, splní své povinnosti a závazky. Dokáže se přizpůsobit změnám pracovních podmínek. K výsledkům pracovní činnosti přistupuje z hlediska kvality a funkčnosti, ale zároveň vzhledem k ochraně zdraví svého i druhých, dokonce jak z hlediska ochrany životního prostředí tak hodnot kulturních a společenských (RVP 2017, s. 13).

Této kompetence jsem využívala především při zkoušení výtvarných přístupů, kdy žáci pracovali s černou tuší nebo vystřihovali přísadu do dortu.

1.9 Průřezová témata

Dále jsou uvedena průřezová témata uplatněná během realizace praktické části práce.

1.9.1 Enviromentální výchova

Enviromentální výchova je jedním z průřezových témat, které se v praktické části této práce vyskytuje. Měla by jedince vést k pochopení složitosti vztahu mezi životním prostředím a člověkem. Měl by si uvědomit, jaký má naše chování dopad na životní prostředí a každý člověk by se měl aktivně podílet na ochraně vlastní planety. Na uplatnění toho průřezového tématu se účastní většina vzdělávacích oblastí. Každá z těchto oblastí umožňuje utvářet jednotný pohled díky vědomostem a dovednostem získaných různými způsoby (RVP 2017, s. 134).

Vzdělávací oblast Umění a kultura, jenž se objevuje v praktické části práce, poskytuje velké množství příležitostí k zamyšlení během práce se vztahy člověka a prostředí. Vede k uvědomění si prostředí, životního, ale také sociálního, jako zdroje inspirace pro utváření uměleckých i kulturních hodnot (RVP 2017, s. 135).

Téma Enviromentální výchova velmi přispívá k rozvoji žákovy osobnosti. Například porozumí vztahům mezi člověkem a prostředím; uvědomí si, jaké jsou podmínky pro život i čím bychom je mohli ohrozit; chápe souvislosti mezi vývojem populace a vztahem k prostředí v odlišných částech světa; rozvíjí spolupráci při starání se o životní prostředí na úrovni místní, regionální, evropské a dokonce i mezinárodní; učí se o problémech životního prostředí mluvit, vyjadřovat a obhajovat své názory. Zároveň si uvědomuje vysokou hodnotu života, že je to ta nejcennější věc, kterou můžeme mít (RVP 2017, s. 135–136).

1.9.2 Osobnostní a sociální výchova

Dalším průřezovým tématem objevujícím se v metodických listech je osobnostní a sociální výchova, která by měla každému jedinci pomoci utvářet praktické životní dovednosti. Má nacházet svoji cestu k životní spokojenosti pramenící jak z dobrého vztahu k sobě samému, tak k ostatním lidem i světu.

Stejně jako vzdělávací oblast Umění a kultura se zaměřuje na rozvoj kreativity, smyslového vnímání, vnímání a formování mimouměleckého estetického, do kterého se mimo jiné řadí estetika chování nebo pochopení umění jako nástroje komunikace a osvojování si světa. V Osobnostní a sociální výchově lze využít také různé postupy doplňujícího vzdělávacího oboru Dramatická výchova (RVP 2017, s. 126).

Toto téma napomáhá rozvoji osobnosti žáka třeba tím, že ho vede k pochopení sebe sama i ostatních lidí; napomáhá vytvářet dobré mezilidské vztahy nejen ve třídě, ale i mimo ni; utváří i rozvíjí základní dovednosti správné komunikace ale i dovednosti pro spolupráci; formuje studijní dovednosti. Taktéž

vede žáka k uvědomění si hodnoty spolupráce, pomoci, ale také hodnoty různosti názorů, lidí či přístupů k řešení problémů (RVP 2017, s. 127).

1.10 Motivace

Tuto kapitolu jsem zařadila především z důležitosti samotné motivace. Myslím si, že dát dětem zajímavý podnět je krokem k dobře odvedené práci, která je navíc bude bavit. Měla by být součástí každého předmětu, včetně výtvarné výchovy, a proto se v mé praktické části objevuje v podobě samotných umělců nebo jejich výtvarné tvorby.

„Motivací rozumíme soubor vnitřních i vnějších faktorů, které ovlivňují lidské jednání:

- 1. aktivují lidské jednání, dodávají mu energii, abych mohlo začít;*
- 2. navozují u jedince očekávání (o sobě samém; o úkolu, před nímž stojí; o situaci, v níž se vše odehrává, o pravděpodobném výsledku činnosti);*
- 3. zaměřují jednání určitým směrem, k určitému cíli, k určitým hodnotám (za něčím jít, tj. něčeho dosáhnout), a tím ho současně vedou k tomu, aby se vyhnul jinému směru, jiným cílům, jiným hodnotám (tendence nedopustit, aby se určitá věc stala; tendence z něčeho uniknout, když už se to stalo);*
- 4. udržují jednání v chodu, dodávají mu energii, aby mohlo dál probíhat;*
- 5. navozují prožívání úspěchů a neúspěchů, spouštějí jedincovo hodnocení vlastního jednání i jednání jiných lidí.“*

Míra intenzity motivace bývá různě proměnlivá, dá se měnit a ovlivňovat. Ovlivnit ji dokáže samotný žák, ale také celá třída nebo učitelé. Motivovat můžeme samotného žáka a nebo celou skupinu dětí (Mareš 2013, s. 252).

Motivaci dělíme na vnitřní a vnější. **Vnitřní motivace** pochází z našeho nitra, ze zvědavosti a za úspěch nečekáme žádnou odměnu. Chceme objevit něco nového, co nás baví nebo zajímá. **Vnější motivace** pochází z našeho okolí, může zahrnovat nějakou odměnu (dobrou známku nebo vyhnutí se trestu). Nemáme

snahu učit se něčemu novému, spíše jsme k činnosti donuceni (Mareš 2013, s. 287).

Větší efektivitu motivace můžeme podpořit zvolením vhodné a zajímavé formy zadání úkolu. Jakmile se žák bude bavit, nemusíme ho do ničeho nutit a je více motivován k práci (Mareš 2013, s. 271).

S motivací úzce souvisí pojem aspirační úroveň. Pod tímto pojmem je možné si představit to, co si o sobě žák myslí, že zvládne, jakých určitých cílů chce dosáhnout, jak moc je ctížádostivý, co od sebe očekává. Aspirační úroveň provází emoce, ať už je to strach ze selhání nebo naopak naděje na úspěšné splnění úkolu. Může nastat problém, kdy žák neodhadne své schopnosti a dovednosti. To vede k přeceňování svých sil – mají potřebu se předvádět, neúspěch jim nevádí, nebo naopak k ječnickému podceňování – bojí se neúspěchu, ztrapnění se. Předcházet a zamezit takovým situacím by měl učitel tím, že pomůže vybrat náročnost daného úkolu (Mareš 2013, s. 269–270).

1.11 Organizační formy výuky

V dalších kapitolách jsou představeny formy výuky, které byly použity během realizace praktické části.

1.11.1 Samostatná práce

Samostatná práce žáků je chápána jako učební aktivita, prostřednictvím které získávají žáci poznatky vlastním úsilím vynaloženém na řešení problému. To vše poměrně bez cizí pomoci a vnějšího vedení (Maňák, Švec 2003, s. 153–154).

Během samostatné práce je žák nucen myslet samostatně, využívat kritického myšlení, odhalovat souvislosti a hledat vlastní závěry. Tuto metodu práce můžeme zařadit do jakékoliv fáze vyučovacího procesu. Díky tomuto modelu výuky vystupují do popředí žáci, učitel se stává pouhým pomocníkem, poradcem a organizátorem (Maňák, Švec 2003, s. 154–155).

Mezi klady této metody patří individuální zapojení žáků do aktivit, kde mohou realizovat své nápady, spoléhají sami na sebe a učí se být zodpovědní za svou odvedenou práci. Žák si umí naplánovat práci, kterou plní vlastním tempem. Tato metoda dává učitelovi možnost věnovat se žákům individuálně a zohledňovat méně nadané žáky.

Nevýhodou je pak nulová interakce mezi spolužáky. Během výuky neprobíhá žádná komunikace ani spolupráce, tím pádem není možné rozvíjet sociální vztahy (Maňák, Švec 2003, s. 156).

1.11.2 Skupinová výuka

Na základě skupinové výuky žáci spolupracují při řešení problému. Ve skupině vyjadřují své názory, zkušenosti a prožitky, rozdělí si práci, navzájem pomáhají jeden druhému. Každý člen skupiny je zodpovědný za svou část řešení, která vede k výsledku společné práce (Maňák, Švec 2003, s. 138).

1.11.3 Kooperativní výuka

Kooperativní výuka je druh skupinové práce, která je založená na kooperaci mezi samotnými žáky při řešení úkolů různé náročnosti, ale také na spolupráci celé třídy s učitelem. V tomto případě je úspěšnost jednotlivce závislá na úspěšnosti ostatních členů skupiny. Během samotné práce dochází k rozvoji sociálních dovedností. Každá skupina diskutuje a hledá cestu k řešení daného problému. Efekt kooperativního učení nezávisí ani tak na typu řešeného problému, jako se klade důležitost na úroveň dovednosti žáků spolupracovat (Maňák, Švec 2003, s. 138–139).

1.11.4 Frontální výuka

Typickým znakem této metody je dominance učitele ve třídě. Díky svému postavení může aktivity žáků, které vedou k osvojení nových poznatků, řídit, usměrňovat a kontrolovat. Pozornost je věnována učiteli a jeho jednosměrně

komunikaci k žákům, neboli řízenému rozhovoru. Vlastní výklad bývá doplněn zápisem na tabuli, předváděním názorných pomůcek, prací s učebnicí a sešitem, dnešní doba nabízí možnost využívat moderní techniku jako je počítač a jiné (Maňák, Švec 2003, s. 133, 135).

Vyučovací hodina má s voji typickou podobu, která spočívá v zahájení hodiny, zopakování si předešlé látky, výkladu nového učiva doplněného jeho procvičováním a upevňováním, zadáním domácích úkolů a zakončením hodiny (Maňák, Švec 2003, s. 134).

Nevýhodou této formy výuky je pasivita žáků, kteří nemohou rozvíjet své samostatné myšlení a jednání. Obsáhlé učivo je náročné na vnímání a soustředění, současně je vyžadován klid a ticho ve třídě (Maňák, Švec 2003, s. 133).

Jediným pozitivem lze shledat snazší udržení pořádku a kázně během vyučování (Maňák, Švec 2003, s. 136).

1.12 Vyučovací metody

Následující odstavce posloužily k popisu vyučovacích metod, taktéž využitých v praktické části.

1.12.1 Brainstorming

Metoda brainstormingu bývá žákům nejčastěji překládána do českého jazyk jako bouře mozků. Lze ji ale nazvat i jinými způsoby jako například vytřásání mozků. Jedná se o základní prostředek k získání co nejvíce nápadů na vybrané téma.

V roce 1963 tuto metodu vytvořil Alex F. Osborn. Vyzkoušena byla poprvé roku 1938 ve Spojených státech, kdy dostala svůj dosavadní název. Brainstorming má pomáhat lidem vyjádřit své nápady a myšlenky v podobě písemné či mluvené. Někteří mají totiž strach něco říct, aby je ostatní neměli za hlupáky nebo si z nich mohli dělat srandu (Lokšová, Lokša 1999, s. 145).

Brainstormingu existuje několik druhů. Při „písenném“ brainstormingu putuje kousek papíru mezi všemi účastníky, kteří na něj jeden po druhém zapisují svoje myšlenky. Na „Pingpongovém“ brainstormingu se podílí pouze dva účastníci, kdy první vyřkne svůj návrh, druhý na něho reaguje dalším nápadem, potom přijde na řadu opět první z nich a celý proces se opakuje. V momentě, kdy jej provádí člověk sám pak mluvíme o „individuálním“ brainstormingu. „Konsekvenční“ brainstorming zvažuje všechny důsledky jednotlivých řešení. Brainstorming „z odložených případů“ bere v potaz odložená, neuskutečnitelná řešení, která jsme již hodnotili. „Gordonova metoda“ je varianta pokládající si za cíl vytvoření pouze jednoho nového, originálního řešení. Nad problém se účastníci nejprve zamýšlí ze širšího úhlu pohledu, vedoucí pak jejich myšlenky postupně tématicky zužuje (Lokšová, Lokša 1999, s. 148).

Probíhající brainstorming by neměl být ničím narušen. Problém, který se snažíme vyřešit by měl být jeden, jasně definovaný. Důležitější než kvalita hodnocená v závěru, je velké množství myšlenek, které jsou produkovány bez cenzury. Nápady zde nejsou rozlišovány na dobré a špatné, všechny jsou totiž tvořivé a měly by být prozkoumány z několika úhlů pohledu. V žádném případě nesmíme dopustit, aby žáci posuzovali či kritizovali nápady ostatních. Mohli by tak ztratit odvalu tvořit (Lokšová, Lokša 1999, s. 146–147).

Velkým přínosem metody brainstormingu je jeho rozdělení na dvě fáze, produkci a hodnocení. V průběhu první etapy po dětech vyžadujeme, aby ze sebe dostaly co nejvíce možných návrhů k zadanému tématu nebo problému. Při práci je zakázáno opovrhovat ostatními, posmívat se jim, kritizovat je či jakkoliv hodnotit jejich příspěvky. Mohlo by tak dojít na situaci, kdy daný žák nebude chtít pokračovat. Každý nový nápad ostatní inspiruje k dalším návrhům řešení.

V druhé fázi již dochází k hodnocení jednotlivých myšlenek. Během vyřazování nápadů, které se moc nehodí pro naše účely, posuzujeme jejich užitečnost a možnou realizaci. Vždy se snažíme najít způsoby, jak by bylo možné

návrhy uskutečnit, nikoli hledat důvody, proč by to možné nebylo (Lokšová, Lokša 1999, s. 146).

1.12.2 Předvádění a pozorování

Jedná se o jednu z metod názorně-demonstračních, která má žákovi zprostředkovat vjemy a prožitky skrze jeho smysly. Předvádění zahrnuje reálné předměty, jevy i jejich zobrazení. Náročnost této metody spočívá v soustředěnosti, pozornosti a vnímání předkládané věci (Maňák, Švec 2003, s. 78–79).

Mezi demonstrační učební pomůcky řadíme skutečné předměty jako přírodniny a výrobky, různé druhy modelů, obrazy, statickou projekci, dynamickou projekci, pomůcky zvukové, dotykové nebo literární a v dnešní době také počítačovou techniku (Maňák, Švec 2003, s. 81).

Podstatou demonstrační metody je vedení žáků k utváření vlastních představ, k rozvíjení jejich fantazie, k aktivním přístupům, k zaujetí po citové stránce a k myšlení. Žákům poskytuje například možnost učit se pozorovat jevy, upřesňovat vnímání nebo vyvozovat závěry ze zjištěných faktů (Maňák, Švec 2003, s. 78).

1.12.3 Dovednostně-praktické metody

Zařazením této metody do výuky dochází u žáků k rozvoji psychomotorických dovedností. Patří sem nácvik praktických a pohybových aktivit, laboratorní činnosti, pracovní činnosti, výtvarné i grafické činnosti (Zormanová 2012, s. 53).

1.12.4 Inscenační metoda

Inscenace, nebo také dramatizace, patří mezi dynamické metody, při kterých se mohou žáci podílet na změně situace nebo se jí přímo zúčastnit (Lokšová, Lokša 1999, s. 150).

Podstatou je sociální učení žáků během modelových situací, simulací reálných událostí, ve kterých je kombinováno hraní rolí s řešením problému.

Prostřednictvím dramatizace si žáci prohloubí osvojené učivo, jsou jim objasněny důvody lidského jednání, naučí se schopnosti vcítit se do druhých lidí a pochopí mezilidské vztahy. Vše na základně vlastního jednání a prožívání. Tento postup žákovi přináší možnost zažít na vlastní kůži určitou životní situaci, ve které se snaží nacvičit vhodné způsoby chování (Maňák, Švec 2003, s.123).

Metoda inscenační nabízí dostatečný prostor pro rozvoj osobnosti, ke zdokonalování psychických procesů, především prožívání zobrazovaných vztahů, osudů a interakčních pochodů. Největší přínos má samotný proces dramatického tvoření, ale i postoje vyvolané během hraní (Maňák, Švec 2003, s. 124).

Rozlišujeme inscenaci strukturovanou a nestrukturovanou. Strukturovaná inscenace staví na předem připraveném scénáři obsahujícím promyšlené role všech protagonistů. Oproti tomu nestrukturovaná inscenace řeší konkrétní případ bez detailního zpracování scénáře (Maňák, Švec 2003, s. 124).

1.12.5 Rozhovor

Tato metoda se řadí mezi metody dialogicky slovní a je nejstarší didaktickou metodou. Již ve středověku ji používal například Sokrates, po kterém byl pojmenován jeden typ rozhovoru. Při „Sokratovském rozhovoru“ se učitel snaží získat od žáků nové informace pomocí návodných otázek. K těmto informacím by měli dojít na základě vlastních zkušeností a jejich logického uvažování (Zormanová 2012, s. 47).

Metoda rozhovoru může plnit několik funkcí. Na začátku hodiny se využívá funkce motivační či pomocná k ověřování poznatků žáků z předešlých hodin. Také může doplňovat samotný výklad, čímž zajišťuje zpětnou vazbu nebo větší soustředěnost žáků ve vyučování. Tato metoda zastává i funkci objasňující, opakující či procvičující, kdy se zaměřuje na fixaci učební látky (Vališová, Kasíková In Zormanová 2012, s. 48).

1.12.6 Výklad

Metoda výkladu je řazena mezi metody slovní-monologické. Jedná se o nejpoužívanější postup výuky na základních i středních školách. Díky této metodě žák získává nové vědomosti, osvojuje si pojmy a vztahy mezi nimi. Na efektivitě učitelova výkladu přidává jeho přiměřené tempo, srozumitelnost, zjednodušení učiva, konkrétní příklady, ale také kladení otázek, které učitelovi poskytnou zpětnou vazbu od žáků. Postupovat bychom měli od informací jednoduchých ke složitějším, od známých k neznámým a od konkrétních k abstraktním (Zormanová 2012, s. 43).

Výhoda této metody spočívá v předávání informací v souvislém sledu a logickém uspořádání. Naopak nevýhodou je, že málo vede k samostatnému myšlení žáků, dále nerozvíjí jejich tvořivost ani komunikační dovednosti (Zormanová 2012, s. 43).

2 Praktická část

Pro praktickou část této práce jsem si vytyčila hlavní cíle, a to seznámit žáky s vybranými umělci, ale i některými výtvarnými přístupy. Snažila jsem se tak obohatit práci ve výtvarné výuce několika způsoby ztvárnění literárního textu. Po skončení tohoto programu žáci zvládnou říct alespoň 2 informace ke každému umělci (zajímavosti ze života nebo činnosti, kterým se věnovali), také poznají jejich práci díky charakteristickým znakům a dokáží vysvětlit pojmy související právě s tvorbou či zálibami daných malířů. Zvolila jsem pro tyto účely české ilustrátory 20. století Josefa Ladu, Josefa Čapka a Ondřeje Sekoru (viz Úvod).

Tvorbu těchto kreslířů jsem shledala vhodnou jako motivaci k samotné práci a vyzkoušení si nebo připomenutí některých výtvarných přístupů. Jelikož se jedná o autory dětských knih, zdálo se mi vhodné transformovat jejich činnost do hodin výtvarné výchovy prvního stupně základních škol.

S cílovou skupinou jsem pracovala na železnobrodské základní škole, konkrétně ve 4. třídě. Realizace připravených aktivit se účastnilo 15 žáků, z toho 9 dívek a 6 chlapců. Ovšem ne vždy plnili úkol všichni žáci (viz Otázka č. 1 v kapitole Dotazník a jeho evaluace). K ověření dílčích cílů následně posloužily dotazníkové listy.

2.1 Metodické listy

2.1.1 Metodický list č. 1

Název: Životopis Josefa Lady

Ročník: 4. ročník

Časová dotace: 30 minut

Místo: Třída

Pomůcky: Počítač, projektor, fotografie, krátký životopis výtvarníka, ukázky děl

Výukové formy a metody: Frontální výuka, metoda názorně-demonstrační, výklad, rozhovor

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení se snažíme dosáhnout především vhodnou motivací a také následným propojováním již získaných vědomostí s novými informacemi.

- žák má kladný vztah k učení, poznává jeho smysl i cíl
- žák umí používat obecně známé znaky, symboly a termíny, věci uvádí do souvislostí, znalosti z různých vzdělávacích oblastí propojuje do větších celků, na jejichž základě si utváří celkový pohled na jevy kulturní i jevy sociální

Kompetence komunikativní se snažíme dosáhnout tím, že dáme žákům možnost svobodného vyjádření svého názoru.

- žák vyjadřuje své názory a myšlenky v logické návaznosti, vyjadřuje se souvisle, kultivovaně a výstižně jak v ústním, tak písemném projevu
- žák promluví ostatních naslouchá, rozumí jim a dokáže na ně vhodně reagovat, aktivně se zapojuje do diskuse, svůj názor obhajuje a vhodně argumentuje

Kompetence sociální a personální se snažíme dosáhnout vedením, určením pravidel a poskytnutím možnosti pro žáky zeptat se na cokoli, když budou potřebovat.

- žák se podílí na utváření příjemné atmosféry, k upevnování mezilidských vztahů přispívá na základě úcty a ohleduplnosti při jednání s dalšími lidmi
- žák se zapojuje do debaty celé třídy nebo do diskuse jedné skupiny, myšlenky a činy druhých mu poskytnou poučení
- žák si o sobě utváří pozitivní představu, díky níž je podporována sebedůvěra i rozvoj; řídí a ovládá svoje jednání k naplnění pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

Kompetence občanské se snažíme dosáhnout poskytnutím informací o umělcově životě a zobrazením jeho děl.

- žák respektuje, chrání a dokáže ocenit naše tradice, kulturu i historické dědictví, má smysl pro tvořivost a kulturu, kladný postoj k uměleckým dílům a zapojuje se do kulturních událostí

Vzdělávací oblast: Umění a kultura, výtvarná výchova

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Očekávané výstupy: Dokáže porovnat odlišná vysvětlení vizuálně obrazného vyjádření, ke kterým později přistupuje jako k inspiračnímu zdroji

Vzdělávací cíle: Získat přehled o životě a tvorbě umělce, rozšířit znalosti pojmů vztahujících se k oblasti vzdělávání Umění a kultura, konkrétně výtvarná výchova

Výtvarný problém: Rozpoznání vybraného umělce na základě typických znaků pro jeho tvorbu, silná linka a oblé tvary; rozšíření znalostí o autorově životě

Motivace: Vyprávění o výtvarníkovi a ukázka jeho děl

Průběh hodiny:

Motivace

Po zahájení výuky se obrátíme k připravenému obrázku (viz Ilustrace 2: Děti v zimě). „Dnes si budeme povídat o národním umělci, který namaloval tento obraz, zná ho někdo?“ počkáme na reakci třídy a pokračujeme krátkým životopisem.

Hlavní část

Na projektoru promítneme fotografii Josefa Lady (viz Ilustrace 1: Josef Lada) a začneme číst životopis. „Josef Lada se narodil ve vesničce Hrusice 17. prosince 1887. Je český malíř, kreslíř, ilustrátor, spisovatel a scénograf. Věděli byste, kdo je to scénograf?“ počkáme na odpovědi, popřípadě vysvětlíme: „Scénograf je člověk, který podle určité divadelní hry, muzikálu nebo filmu navrhuje kostýmy, kulisy a celé scény.“ Dále pokračujeme v životopise. „Vyrůstal na malém hospodářství s tatínkem obuvníkem, maminkou a třemi sourozenci. Po ukončení školní docházky nastoupil do učení na malíře pokojů a divadelních dekorací, které ovšem nedodělal. Výuční list získal na jiném učení, a to v oboru knihař-zlatič u pana Karáska. Lada rád kreslil a začal navštěvovat večerní kurzy

kreslení. Později byl přijat ke studiu na Uměleckoprůmyslovou školu, kterou musel opustit.

Své práce vydával v několika časopisech a stal se redaktorem i kreslířem vydání Karikatur. Slyšeli jste, děti, už někdy toto slovo – karikatura?“ dáme prostor pro odezvu, dále vysvětlíme. „Karikatura je zjednodušené humorné až zesměšňující literární či výtvarné dílo. V něm jsou zvýrazněny obličejové tvary, celá postava nebo důležitá vlastnost karikovaného člověka.

Od malička neviděl na pravé oko, které si poranil o ševcovský nůž, a proto mu chybělo prostorové vidění. Mezi výtvarné techniky, kterým se Lada věnoval, patří kresba tuší, tempera nebo kvaš. Typickým znakem je pro něho obrysová kresba se silnou linkou a zaoblenými tvary postav.

Proslavil se množstvím obrazů inspirovaných okolím Hrusic.“ Promítneme ukázkou děl. „Ponocný (viz Ilustrace 3: Ponocný), Stavění sněhuláka (viz Ilustrace 4: Stavění sněhuláka), Tři králové (viz Ilustrace 5: Tři králové), Vodník (viz Ilustrace 6: Vodník), Vodník na stavidle (viz Ilustrace 7: Vodník na stavidle). Vydal také řadu knih, které sám napsal a ilustroval. Jeho první knížkou plnou říkadel je Moje abeceda z roku 1910,“ zobrazíme fotografii s ukázkou (viz Ilustrace 8: Písmenko D). „Dalšími známými knihami jsou Bubáci a hasrmani, O chytré kmotře lišce nebo Mikeš.“

Za svoji práci byl Josef Lada odměněn v roce 1947 titulem Národního umělce a dále byly jeho knihy oceněny mezi Nejkrásnějšími knihami roku 1958 a 1960.

Závěr

Pro zopakování, kdo je to Josef Lada, se děti ptáme, co si zapamatovaly.

Ilustrace 1: Josef Lada

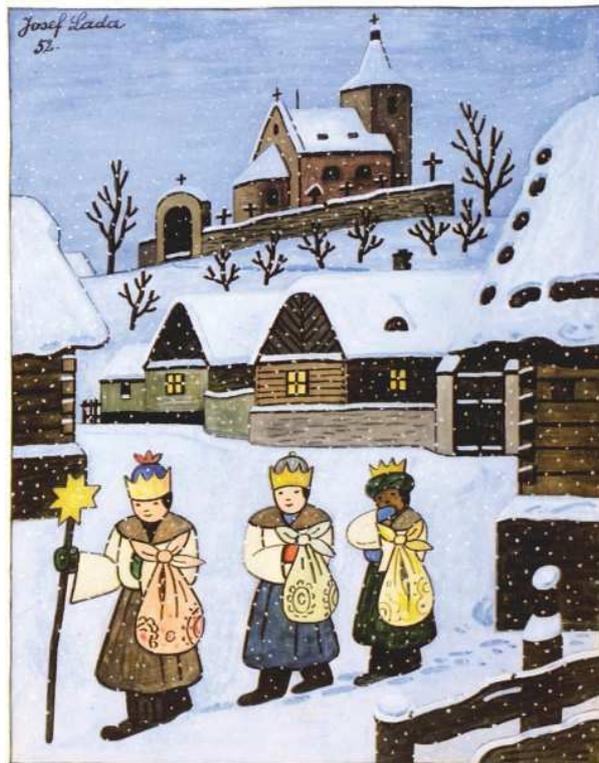
Ilustrace 2: Děti v zimě

Ilustrace 3: Ponocný

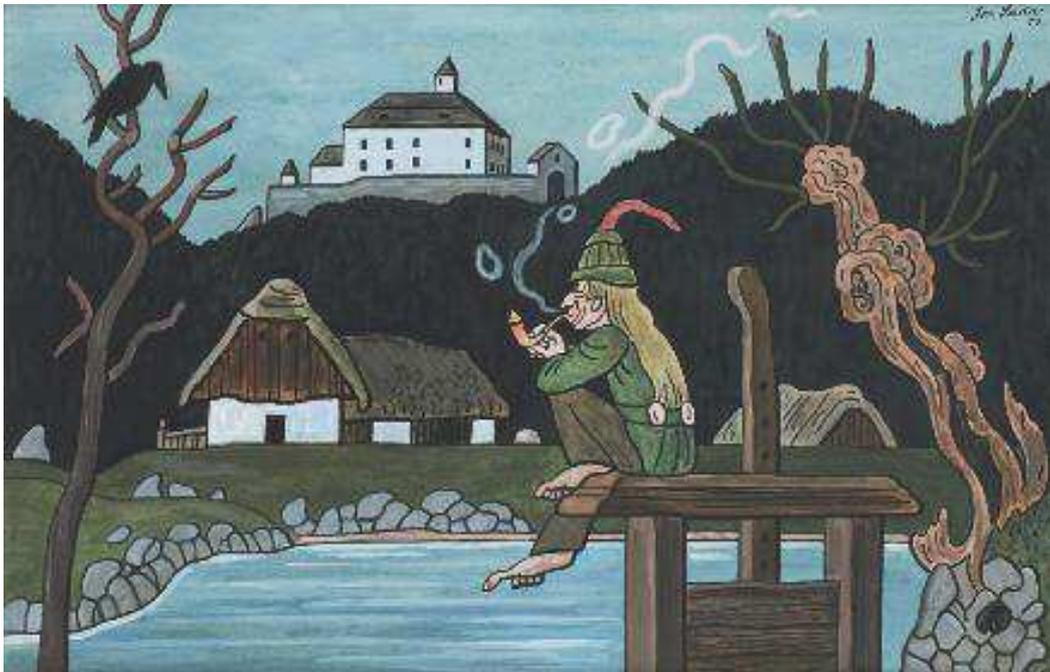
Ilustrace 4: Stavění sněhuláka

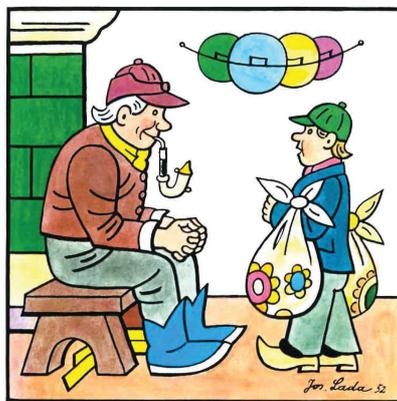
Ilustrace 5: Tři králové

Ilustrace 6: Vodník

Ilustrace 7: Vodník na stavidle

D Dědečku, dědečku, koleda,
dejte oříšek nebo dva.
Nedáte-li oříšek,
provrtám vám kožíšek.

Ilustrace 8: Písmenko D
49

2.1.2 Metodický list č. 2

Název: Můj kocour Mikeš

Ročník: 4. ročník

Časová dotace: 60 minut

Místo: Třída

Pomůcky: Tuš, svazek špejlí, čtvrtka A4, ubrus/noviny na lavici, projektor, počítač, obrázky Mikeše, tužka nebo pero, kousek papíru

Výukové formy a metody: Samostatná práce, metoda dovednostně-praktická, názorně-demonstrační, rozhovor

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení se snažíme dosáhnout především vhodnou motivací a také následným propojováním již získaných vědomostí s novými informacemi.

- žák má kladný vztah k učení, poznává jeho smysl i cíl
- žák umí používat obecně známé znaky, symboly a termíny, věci uvádí do souvislostí, znalosti z různých vzdělávacích oblastí propojuje do větších celků, na jejichž základě si utváří celkový pohled na jevy kulturní i jevy sociální

Kompetence k řešení problémů se snažíme dosáhnout tím, že žáky necháme přijít na vlastní způsob řešení, poučí se z vlastních chyb.

- žák myslí kriticky, o svých rozhodnutích přemýšlí, je schopen jejich obhajoby, také si uvědomuje zodpovědnost nesoucí za ně a dokáže zhodnotit výsledky svých činů

Kompetence komunikativní se snažíme dosáhnout tím, že dáme žákům možnost svobodného vyjádření svého názoru.

- žák vyjadřuje své názory a myšlenky v logické návaznosti, vyjadřuje se souvisle, kultivovaně a výstižně jak v ústním, tak písemném projevu

- žák promlouvám ostatních naslouchá, rozumí jim a dokáže na ně vhodně reagovat, aktivně se zapojuje do diskuse, svůj názor obhajuje a vhodně argumentuje

Kompetence sociální a personální se snažíme dosáhnout vedením, určením pravidel a poskytnutím možnosti pro žáky zeptat se na cokoli, když budou potřebovat.

- žák se podílí na utváření příjemné atmosféry, k upevňování mezilidských vztahů přispívá na základě úcty a ohleduplnosti při jednání s dalšími lidmi
- žák se zapojuje do debaty celé třídy nebo do diskuse jedné skupiny, myšlenky a činy druhých mu poskytnou poučení
- žák si o sobě utváří pozitivní představu, díky níž je podporována sebedůvěra i rozvoj; řídí a ovládá svoje jednání k naplnění pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

Kompetence pracovní se snažíme dosáhnout využitím již získaných znalostí nebo zkušeností jak v zájmu vlastního rozvoje žáka tak jeho přípravy na budoucnost.

- žák bezpečně a účinně využívá nástroje, materiál a pomůcky, dodržuje stanovená pravidla, splní své povinnosti a závazky, přizpůsobí se změnám pracovních podmínek
- žák k výsledkům práce přistupuje z hlediska kvality, funkčnosti, ochrany zdraví svého i ostatních, ochrany životního prostředí i ochrany hodnot kulturních a společenských

Vzdělávací oblast: Umění a kultura, výtvarná výchova

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Očekávané výstupy: Při vlastních tvůrčích aktivitách zvládne pojmenovat prvky vizuálně obrazného vyjádření, dokáže použít a kombinovat prvky vizuálně obrazného vyjádření v celkovém vztahu: plošné vyjádření; během tvorby vizuálně obrazných vyjádření se úmyslně zaměřuje na předvedení svých životních zkušeností

Vzdělávací cíle: Naučit se zacházet se špejlí a tuší, zbavit návykům z předem dané stopy, vytvářet pracovní návyky během samostatné práce

Výtvarný problém: Vyzkoušení si techniky kresba tuší, kresba z představy, práce s linií a plochou

Výtvarná technika: Kresba tuší

Motivace: Úkol inspirovaný technikou kresba tuší a dílem Kocour Mikeš

Průběh hodiny:

Motivace

„Jak jsme si říkali, Josef Lada kreslil tuší a my dnes tuto techniku využijeme. Jestli pak si vzpomenete, jaké knihy sám napsal a ilustroval?“ dáme čas na odpovědi. „A knížka O kocourovi Mikešovi bude pro nás nejdůležitější. Každý z vás nakreslí svého vlastního Mikeše, kocourka žijícího v chaloupce, který chodí po dvou jako člověk a navíc nosí boty. Co ještě dalšího může mít na sobě?“ Necháme chvíli pro sdělování nápadů dětí mezi sebou.

Hlavní část

Vyzveme žáky, aby si na lavici připravili ochranný ubrus nebo noviny, postupně si došli pro tuš se špejlí a služba rozdá čtvrtky. „Na lavici si rozložte ubrus, jeden po druhém si ke mně pojdte pro tuš se špejlí a čtvrtku si dejte na výšku.“ Dále vysvětlíme zásady pro práci s tekutinou. „Půjdeš opatrně a pomalu tak, abys do nikoho nedrkl a tuš nevytlil. Žádné zbytečné rychlé pohyby. Rozmysli si, kde přibližně tvůj kocour bude a co vše mu přikreslíš. Do tuše namáčíme pouze okraj špejle, nikoli celou její délku. Kreslíme linku, tedy obrys, na kterou ale příliš netlač, abys neroztrhl čtvrtku. Když skončíš s prací, tuš pořádně zavři.“ Pokud se některý z žáků umaže, samozřejmě mu dovolíme jít se umýt k umyvadlu. Musí ale dávat pozor na ostatní spolužáky.

Dále když mají své výkresy hotové, odloží je na vymezený prostor, kam se později uchýlíme. Rychlejší žáci si povídání o svém kocourovi připraví na list papíru v čase, kdy ostatní dodělávají svoji práci. „Protože jsme si říkali, že Lada své knihy psal i ilustroval, zajímalo by mě, jaký příběh byste vymysleli vy ke

svému výkresu. Můžete zvolit popis, jaký kocour je, co má na sobě, kde bydlí nebo o něm sepsat krátké vyprávění.“ Ve zbylém čase usadíme děti do půlkruhu kolem vyrovnaných prací, jeden po druhém vypráví a ostatní se snaží uhodnout, který výtvar odpovídá danému popisu.

Nakonec na projektoru ukážeme obrázek kocoura Mikeše (viz Ilustrace 9 a 10: Kocour Mikeš), aby žáci viděli ztvárnění samotným umělcem. „Kdo neměl ani tušení, jak vypadá kocour podle Lady, tady se může podívat.“

Reflexe

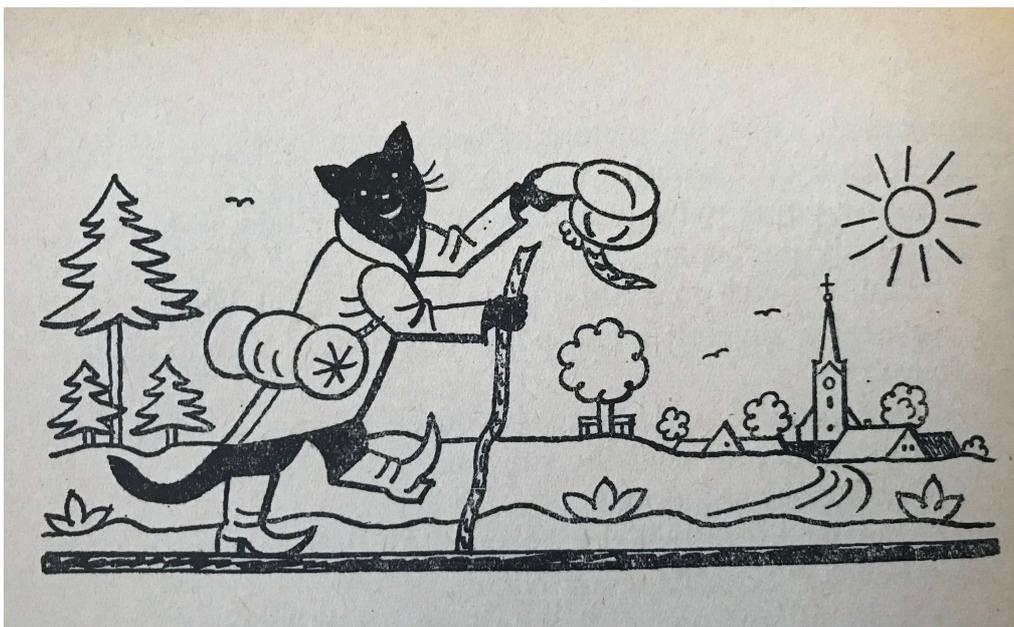
„Bavil tě tento úkol?“

„Jaké bylo kreslit bez předem dané linky?“

„Udělal/a by jsi příště něco jinak?“

Závěr

Dětem poděkujeme za odvedenou práci, pochválíme je a uklidíme třídu.

Ilustrace 9: Kocour Mikeš

Archiv autorky

Ilustrace 10: Kocour Mikeš

Archiv autorky

2.1.3 Metodický list č. 3

Název: Životopis Josefa Čapka

Ročník: 4. ročník

Časová dotace: 30 minut

Místo: Třída

Pomůcky: Počítač, projektor, fotografie, krátký životopis výtvarníka, ukázky děl, knížka Povídaní o pejskovi a kočičce

Výukové formy a metody: Frontální výuka, metoda názorně-demonstrační, výklad, rozhovor

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení se snažíme dosáhnout především vhodnou motivací a také následným propojováním již získaných vědomostí s novými informacemi.

- žák má kladný vztah k učení, poznává jeho smysl i cíl
- žák umí používat obecně známé znaky, symboly a termíny, věci uvádí do souvislostí, znalosti z různých vzdělávacích oblastí propojuje do větších celků, na jejichž základě si utváří celkový pohled na jevy kulturní i jevy sociální

Kompetence komunikativní se snažíme dosáhnout tím, že dáme žákům možnost svobodného vyjádření svého názoru.

- žák vyjadřuje své názory a myšlenky v logické návaznosti, vyjadřuje se souvisle, kultivovaně a výstižně jak v ústním, tak písemném projevu
- žák promluví ostatních naslouchá, rozumí jim a dokáže na ně vhodně reagovat, aktivně se zapojuje do diskuse, svůj názor obhajuje a vhodně argumentuje

Kompetence sociální a personální se snažíme dosáhnout vedením, určením pravidel a poskytnutím možnosti pro žáky zeptat se na cokoli, když budou potřebovat.

- žák se podílí na utváření příjemné atmosféry, k upevnování mezilidských vztahů přispívá na základě úcty a ohleduplnosti při jednání s dalšími lidmi
- žák se zapojuje do debaty celé třídy nebo do diskuse jedné skupiny, myšlenky a činy druhých mu poskytnou poučení
- žák si o sobě utváří pozitivní představu, díky níž je podporována sebedůvěra i rozvoj; řídí a ovládá svoje jednání k naplnění pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

Kompetence občanské se snažíme dosáhnout poskytnutím informací o umělcově životě a zobrazením jeho děl.

- žák respektuje, chrání a dokáže ocenit naše tradice, kulturu i historické dědictví, má smysl pro tvořivost a kulturu, kladný postoj k uměleckým dílům a zapojuje se do kulturních událostí

Vzdělávací oblast: Umění a kultura, výtvarná výchova

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Očekávané výstupy: Dokáže porovnat odlišná vysvětlení vizuálně obrazného vyjádření, ke kterým později přistupuje jako k inspiračnímu zdroji

Vzdělávací cíle: Získat přehled o životě a tvorbě umělce, rozšířit znalosti pojmů vztahujících se k oblasti vzdělávání Umění a kultura, konkrétně výtvarná výchova

Výtvarný problém: Rozpoznání vybraného umělce na základě typických znaků pro jeho tvorbu, jednoduché postavy a velké barevné kontrasty; rozšíření znalostí o autorově životě

Motivace: Vyprávění o výtvarníkovi a ukázka jeho děl

Průběh hodiny:

Motivace

„V dnešních hodinách se budeme věnovat dalšímu českému umělci, Josefu Čapkovi.“ Po třídě necháme kolovat fotografii Josefa Čapka (viz Ilustrace 11: Josef Čapek).

Hlavní část

Čteme připravený krátký životopis: „Josef Čapek se narodil 28. března 1887 v Hronově. Je český malíř, grafik, ilustrátor, spisovatel a žurnalista. Slyšeli jste někdy tohle slovo – žurnalista?“ dáme chvílku pro odpovědi, poté vysvětlíme: „Žurnalista nebo-li novinář je člověk, který sbírá, ověřuje a šíří informace, například prostřednictvím novin.“ Pokračujeme dále v životopise. Vyrůstal poblíž Trutnova v lázeňském domě s tatínkem doktorem, maminkou a dvěma sourozenci, mladším bratrem Karlem a starší sestrou Helenou.

Vystudoval tkalcovskou školu ve Vrchlabí, na které výuka probíhala v německém jazyce. V roce 1904 se odstěhoval do Prahy, kde začal studovat na Uměleckoprůmyslové škole malbu a kresbu. Díky tomuto studiu se dostal na rok do Paříže. Do Čech se vrátil v roce 1911, kdy se stal redaktorem Uměleckého měsíčníku. Byl členem spolku Mánes a pracoval v Národních listech nebo Lidových novinách.

Josef Čapek je známý tím, že vymyslel slovo „robot“, které později použil jeho bratr Karel ve své hře R. U. R., jako označení pro člověka uměle vytvořeného.

Výtvarné techniky, kterými se Čapek zabýval, jsou kresba, grafika, tempera, akvarel, uhlokresba či linoryt. Ve své tvorbě uplatňuje zjednodušené postavy, ostrých či hladkých zakulacených tvarů, používá výraznou konturu, což je hlavní linie, a velké světelné kontrasty.

Již v roce 1912 vystavil v Praze své první obrazy. Ovšem poprvé se jeho samostatná výstava konala až 15. října 1924 v pražském Domě umělců. „Začneme s ukázkou děl. „Namaloval obrazy jako Zpívající děvčata (viz Ilustrace 12: Zpívající děvčata), Hra (viz Ilustrace 13: Hra), Harmonikář (viz Ilustrace 14: Harmonikář), Kluci s kozou (viz Ilustrace 15: Kluci s kozou) a Skřivánek (viz Ilustrace 16: Skřivánek). Pro svou dceru Alenku napsal a ilustroval knížku Povídání o pejskovi a kočičce (viz Ilustrace 17: Obálka vydání z roku 1965). Vymyslel také kresby do dalších dětských knih.

Čapek byl v roce 1939 zatčen a odveden do koncentračního tábora. To je místo určené k hromadnému věznění lidí z politických, rasových nebo náboženských důvodů. Ke konci války, někdy během dubna 1945 umírá, nejpravděpodobněji na smrtelnou nemoc tyfus. Jeho symbolický hrob můžeme najít v Praze na Vyšehradském hřbitově.“

Závěr

Pro zopakování, kdo je to Josef Čapek, se děti ptáme, co si zapamatovaly.

Ilustrace 11: Josef Čapek

Ilustrace 12: Zpívající děvčata

Ilustrace 13: Hra

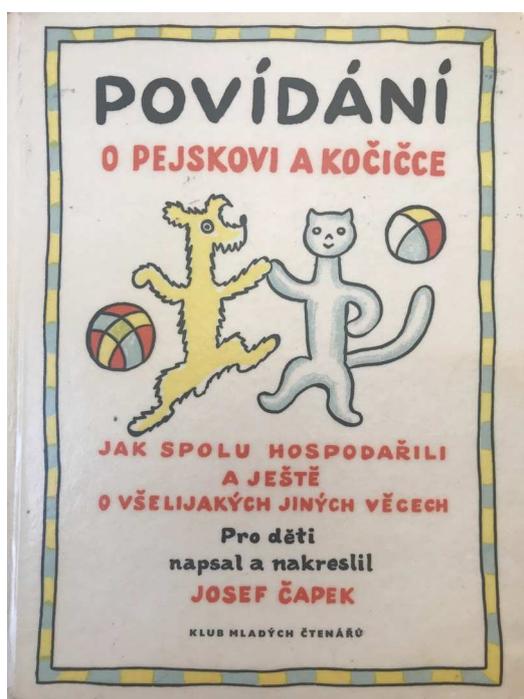
Ilustrace 14: Harmonikář

Ilustrace 15: Kluci s kozou

Ilustrace 16: Skřivánek

Ilustrace 17: Obálka vydání z roku 1965

Archiv autorky

2.1.4 Metodický list č. 4

Název: Dort pro pejska kočičku

Ročník: 4. ročník

Časová dotace: 60 minut

Místo: Třída

Pomůcky: Tabule, fixy/křídly, počítač, projektor, obrázky, provázek, čtvrtky formátu A3, fixy (nebo pastelky, ale musí mít výrazné barvy), nůžky, knížka Povídání o pejskovi a kočičce

Výukové formy a metody: Frontální výuka, samostatná práce, kooperativní výuka, metoda dovednostně-praktická, názorně-demonstrační, brainstorming

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení se snažíme dosáhnout především vhodnou motivací a také následným propojováním již získaných vědomostí s novými informacemi.

- žák má kladný vztah k učení, poznává jeho smysl i cíl
- žák umí používat obecně známé znaky, symboly a termíny, věci uvádí do souvislostí, znalosti z různých vzdělávacích oblastí propojuje do větších celků, na jejichž základě si utváří celkový pohled na jevy kulturní i jevy sociální

Kompetence k řešení problémů se snažíme dosáhnout tím, že žáky necháme přijít na vlastní způsob řešení, poučí se z vlastních chyb.

- žák myslí kriticky, o svých rozhodnutích přemýšlí, je schopen jejich obhajoby, také si uvědomuje zodpovědnost nesoucí za ně a dokáže zhodnotit výsledky svých činů

Kompetence komunikativní se snažíme dosáhnout tím, že dáme žákům možnost svobodného vyjádření svého názoru.

- žák vyjadřuje své názory a myšlenky v logické návaznosti, vyjadřuje se souvisle, kultivovaně a výstižně jak v ústním, tak písemném projevu

- žák promluví ostatním naslouchá, rozumí jim a dokáže na ně vhodně reagovat, aktivně se zapojuje do diskuse, svůj názor obhajuje a vhodně argumentuje

Kompetence sociální a personální se snažíme dosáhnout vedením, určením pravidel a poskytnutím možnosti pro žáky zeptat se na cokoli, když budou potřebovat.

- žák se podílí na utváření příjemné atmosféry, k upevňování mezilidských vztahů přispívá na základě úcty a ohleduplnosti při jednání s dalšími lidmi
- žák se zapojuje do debaty celé třídy nebo do diskuse jedné skupiny, rozumí nezbytné spolupráci s ostatními během řešení úkolu ve skupině, myšlenky a činy druhých mu poskytnou poučení
- žák si o sobě utváří pozitivní představu, díky níž je podporována sebedůvěra i rozvoj; řídí a ovládá svoje jednání k naplnění pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

Kompetence pracovní se snažíme dosáhnout využitím již získaných znalostí nebo zkušeností jak v zájmu vlastního rozvoje žáka tak jeho přípravy na budoucnost.

- žák bezpečně a účinně využívá nástroje, materiál a pomůcky, dodržuje stanovená pravidla, splní své povinnosti a závazky, přizpůsobí se změnám pracovních podmínek
- žák k výsledkům práce přistupuje z hlediska kvality, funkčnosti, ochrany zdraví svého i ostatních, ochrany životního prostředí i ochrany hodnot kulturních a společenských

Vzdělávací oblast: Umění a kultura, výtvarná výchova

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Očekávané výstupy: Při vlastních tvůrčích aktivitách zvládne pojmenovat prvky vizuálně obrazného vyjádření, dokáže použít a kombinovat prvky vizuálně obrazného vyjádření v celkovém vztahu: plošné vyjádření; během tvorby vizuálně obrazných vyjádření se úmyslně zaměřuje na předvedení svých životních zkušeností

Vzdělávací cíle: Vyzkoušet vybranou techniku kaligramu, používat kontrastu fondu a velikosti písmen, vytvářet pracovní návyky během samostatné práce

Výtvarný problém: Kombinování a rozpoznání různých druhů a velikostí písmen, uspořádání slov do požadovaného obrazce, celková kompozice

Motivace: Brainstorming

Průběh hodiny:

Motivace

„Děti, určitě všichni znáte Povídání o pejskovi a kočičce i o tom, jak si pekli k svátku dort. My si dneska takový dort také uděláme, ale trochu jinak. Nejprve bych chtěla, abyste mi tady na tabuli napsali, co si myslíte, že ten pejsek s kočičkou do svého dortu všechno dali.“ Ten, kdo má nápad, jde k tabuli a napíše určitou ingredienci, která by v dortu mohla být zapečená. Dáváme si pozor, aby se věci neopakovali.

Hlavní část

Psaní na tabuli zastavíme a žáky posadíme na místa. „Na chvíli necháme naše slova být a podíváme se na tyto obrázky.“ Na projektoru postupně promítneme ukázky kaligramů (viz Ilustrace 18: Dáma v klobouku, Ilustrace 19: Černý kocour a Ilustrace 20: Přesýpací hodiny) a zeptáme se žáků: „Víte, na co se to koukáme? Uměl by někdo pojmenovat, co vidí?“ počkáme na odezvu a následně vysvětlíme pojem. „Kaligram je básnička, která pomocí jednotlivých písmen, celých slov nebo veršů tvoří obrazec. Vzniklý obrazec potom vyjadřuje samotné téma. Autor tedy využívá psané i obrazové podoby, díky které dává báseň smysl. Na prvním obrázku můžeme vidět „Dámu v klobouku“, jak myslíte, že by se mohly jmenovat ty další?“ opět dáme dětem čas a necháme je odpovědět.

Poté necháme žáky rozdat čtvrtky formátu A3 a na lavici ať si připraví tužku, fixy a nůžky. „Podívejte se na tabuli a rozmyslete si, s jakým slovem byste rádi dále pracovali.“ V případě, že se na každého dostane jedno slovo, bylo by dobré využít všechna. Není-li dostatečné množství slov, mohou se i opakovat. „Teď když máte vybráno, na kousek papíru si vyzkoušíte několik variant, jak se

dá napsat vaše slovo. Velikost i styl písmen můžete střídat. Písmena mohou být také jinak silná. Každý vyzkouší alespoň 10 možností.“ Necháme žáky chvíli psát, pokud si nevědí rady, poradíme ukázkou na tabuli. „Dále na čtvrtku nakreslete obrys, tedy přibližný tvar vybrané ingredience. Tu následně vyplníte svým slovem tak, aby vznikl kaligram. Můžete využít všechny způsoby psaní, co jste si před chvílí vyzkoušeli na kousek papíru.“ Na projektoru stále necháváme ukázky pro lepší orientaci. „Je na vás, jestli zvolíte fix černý nebo barevný. Můžete využít i více barviček.“ Na čtvrtku nakreslí obyčejnou tužkou obrys vybrané věci a do něho technikou kaligramu začne psát své slovo (např. kost – obrys kosti, do které píše slovo kost). Během samostatné práce připravíme ve volném prostoru třídy pomyslný dort vytvořený pomocí provázku (na tvaru nezáleží, důležité je, aby byl dostatečně veliký).

Jakmile vidíme, že někdo skončil práci, pokračujeme s pokyny. „Když jsi hotov, vystříhni tvar, ale dej pozor na písmenka, ať jsou celá. Potom můžeš položit svoji ingredienci kamkoli do připraveného dortu.“ Místo i způsob umístění je čistě na daném žákovi. V případě, že by byl někdo až moc rychlý, vybere si další slovo, které opět ztvární. Počkáme na dokončení ostatních, postavíme je okolo vyznačeného dortu a pobídneme je k upravení kompozice. „Podívejte se na rozmístění výkresů, jestli se někde nepřekrývají? Můžete je posunout tak, aby byly všechny dobře viditelné.“

Nakonec děti posadíme, stále kolem hotového dortu a do ruky vezmeme knížku. „Teď vám přečtu krátký text, díky kterému se dozvíme, co všechno doopravdy dali pejsek s kočičkou do svého dortu. Dávejte pozor a sledujte, v čem jsme se s nimi shodli.“ Máme připravenou ukázkou z knihy Povídání o pejskovi a kočičce (Čapek 1965, s. 80, 82): „*Pejsek a kočička si vzali zástěry a pustili se do vaření. Vzali mouku, mlíčko a vajíčko a míchali to dohromady. "Dort musí být sladký," řekla kočička a nasypala do toho cukr. "A trochu slaný taky," řekl pejsek a dal tam sůl. "A teď tam dáme máslo a zavařeninu," řekla kočička. "Zavařeninu tu ne, tu já nerad," povídal pejsek, "dáme tam místo zavařeniny syreček, ten já*

tuze rád." Tak tam dali několik syrečků. "Mně se zdá, že je málo mastný," řekla kočička, "musíme tam dát několik špekových kůží." – "A oříšky, abychom nezapomněli," řekl pejsek a nasypal tam kornout oříšků. "Oříšky jsou dobré," schválila to kočička, "ale měla by tam jistě také přijít okurka," a dala tam okurku. "A kosti," Svolal pejsek, "musíme tam přece dát nějaké kosti!" Tak do toho dortu dali hodně kostí. "A přece nějakou myš, myši já tak tuze ráda!" vzpomněla si kočička a dala do dortu čtyři myši. "Tak, a teď několik buřtů hodně pepřovatých, to je něco pro mne," řekl pejsek a dal tam několik buřtů. "A teď to hlavní!" povídala kočička, "přece šlehanou smetanu tam musíme dát!" Dali tam plný hrnec smetany. "A trochu cibule," řekl pejsek a dal tam cibuli. "A čokoládu," řekla kočička a přidala do toho čokoládu. "A omáčku!" napadlo pejskovi, i dali tam omáčku. Tak do toho svého dortu, dávali a míchali všechno možné, dali tam i česnek a pepř a namíchali tam sádlo i bonbóny, škvarky a skořici, krupičnou kaši a tvaroh, perník a ocet, kakao a zeli, jedlou hlavu z husy a hrozinky, inu všechno možné do toho dortu dali, jen chleba tam nedali, protože pejskové a kočičky chleba zrovna tuze moc rádi nejedí. "

Reflexe

„Kolik věcí jste přidali do dortu stejně jako pejsek s kočičkou?“

„Jak tě tato práce bavila?“

„Udělal/a by jsi něco jinak?“

„Chutnal by vám takový dort?“

Závěr

Dětem poděkujeme za odvedenou práci, pochválíme je a uklidíme třídu.

Ilustrace 20: Přesýpací hodiny

2.1.5 Metodický list č. 5

Název: Životopis Ondřeje Sekory

Ročník: 4. ročník

Časová dotace: 30 minut

Místo: Třída

Pomůcky: Počítač, projektor, fotografie, krátký životopis výtvarníka, ukázky děl, knížky

Výukové formy a metody: Frontální výuka, metoda názorně-demonstrační, výklad, rozhovor

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení se snažíme dosáhnout především vhodnou motivací a také následným propojováním již získaných vědomostí s novými informacemi.

- žák má kladný vztah k učení, poznává jeho smysl i cíl
- žák umí používat obecně známé znaky, symboly a termíny, věci uvádí do souvislostí, znalosti z různých vzdělávacích oblastí propojuje do větších celků, na jejichž základě si utváří celkový pohled na jevy kulturní i jevy sociální

Kompetence komunikativní se snažíme dosáhnout tím, že dáme žákům možnost svobodného vyjádření svého názoru.

- žák vyjadřuje své názory a myšlenky v logické návaznosti, vyjadřuje se souvisle, kultivovaně a výstižně jak v ústním, tak písemném projevu
- žák promluví ostatních naslouchá, rozumí jim a dokáže na ně vhodně reagovat, aktivně se zapojuje do diskuse, svůj názor obhajuje a vhodně argumentuje

Kompetence sociální a personální se snažíme dosáhnout vedením, určením pravidel a poskytnutím možnosti pro žáky zeptat se na cokoli, když budou potřebovat.

- žák se podílí na utváření příjemné atmosféry, k upevnování mezilidských vztahů přispívá na základě úcty a ohleduplnosti při jednání s dalšími lidmi
- žák se zapojuje do debaty celé třídy nebo do diskuse jedné skupiny, myšlenky a činy druhých mu poskytnou poučení
- žák si o sobě utváří pozitivní představu, díky níž je podporována sebedůvěra i rozvoj; řídí a ovládá svoje jednání k naplnění pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

Kompetence občanské se snažíme dosáhnout poskytnutím informací o umělcově životě a zobrazením jeho děl.

- žák respektuje, chrání a dokáže ocenit naše tradice, kulturu i historické dědictví, má smysl pro tvořivost a kulturu, kladný postoj k uměleckým dílům a zapojuje se do kulturních událostí

Vzdělávací oblast: Umění a kultura, výtvarná výchova

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Očekávané výstupy: Dokáže porovnat odlišná vysvětlení vizuálně obrazného vyjádření, ke kterým později přistupuje jako k inspiračnímu zdroji

Vzdělávací cíle: Získat přehled o životě a tvorbě umělce, rozšířit znalosti pojmů vztahujících se k oblasti vzdělávání Umění a kultura, konkrétně výtvarná výchova

Výtvarný problém: Rozpoznání vybraného umělce na základě typických znaků pro jeho tvorbu, hmyzí svět, humor a silná linka; rozšíření znalostí o autorově životě

Motivace: Vyprávění o výtvarníkovi a ukázka jeho děl, symbolický šátek Ferdy Mravence

Průběh hodiny:

Motivace

Do třídy vejdemě oblečení v černém s červeným šátkem na krku. Před tabulí nebo na koberci poté rozmístíme několik publikací od Ondřeje Sekory. „Pojďte se, děti, podívat na tyto knížky a řekněte mi, o kom si budeme dneska asi povídat.“ necháme děti odpovědět a následně je posadíme na svá místa.

Hlavní část

Promítneme fotografii Ondřeje Sekory (viz Ilustrace 21: Ondřej Sekora) na projektoru a zároveň začneme číst připravený životopis. „Ondřej Sekora se narodil 25. září 1899 v Králově Poli kousek od Brna. Je český spisovatel, novinář, grafik, kreslíř, ilustrátor, karikaturista a entomolog. Setkali jste se někdy s tímto pojmem?“ chvíli dáme prostor dětem na jejich názor, poté sdělíme význam slova: „Entomolog je člověk, který zkoumá a studuje hmyz. Sekora se narodil jako třetí dítě a jméno zdědil po tatínkovi, odborném učiteli.

Nastoupil na gymnázium v Brně, ale dokončit ho musel ve Vyškově. Odstěhovali se sem s rodinou, protože jeho maminka chtěla být nablízku svým příbuzným. Ještě během školní docházky byl nucen nastoupit na vojnu do Vídně. Když odmaturoval, byl odveden znovu, tentokrát k výcviku vojenských sokolů. Zkusil také studovat práva na právnické fakultě v Brně, ale bohužel školu nedokončil. Jelikož byl sportovně založen, věnoval se sportovním reportážím v Lidových novinách. Nakreslil také emblémy sportovních disciplín. Víte, co je to emblém?“ necháme děti odpovědět a vysvětlíme: „Emblém je vlastně symbol pro konkrétní věc, můžeme se s ním setkat třeba na medailích nebo pohárech. Později založil vlastní časopis Sport. Do něho přispíval kreslenými pravidly pro ragby, to je míčový sport. On sám je pak považován za zakladatele československého a českého ragby.

Ondřej Sekora byl samouk, který jako malý chodil do kurzů kreslení a modelování. Teprve ve třiceti letech začal navštěvovat Uměleckoprůmyslovou školu v Praze. Byl velmi fascinován přírodou, především pak brouky a motýly, ze kterých si udělal sbírku. Tyto náměty se později staly inspirací jeho děl. Ve svých dílech využívá prvky kresleného humoru a seriálu, tedy něco jako komiks. Díky těmto prvkům se snaží čtenáře vychovávat, ponaučit ho. Nejvíce se proslavil postavičkou Ferdy Mravence, která se objevila v seriálech pro dospělé roku 1932.“ Začneme s ukázkou knížek. Vždy necháme kolovat danou literaturu mezi žáky. „Vybrala jsem pro vás na ukázkou knížky jako Ferdův slabikář (viz Ilustrace

22: Obal Ferdův slabikář), Knížka Ferdy Mravenec (viz Ilustrace 23: Obal Knížka Ferdy Mravenec), Brouk Pytlík (viz Ilustrace 24: Obal Brouk Pytlík), Sedm pohádek (viz Ilustrace 25: Obal Sedm pohádek), Hurá za Zdendou (viz Ilustrace 26: Obal Hurá za Zdendou) a Kuře Napipi a jeho přátelé (viz Ilustrace 27: Obal Kuře Napipi a jeho přátelé).

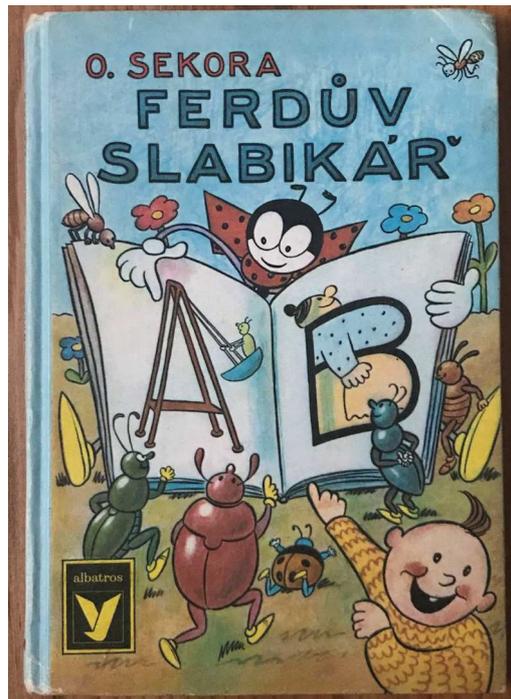
Za svoji celoživotní práci byl v roce 1964 odměněn titulem zasloužilého umělce a o dva roky později získal cenu Marie Majerové za literaturu. Sekora zemřel 4. července 1967.“

Závěr

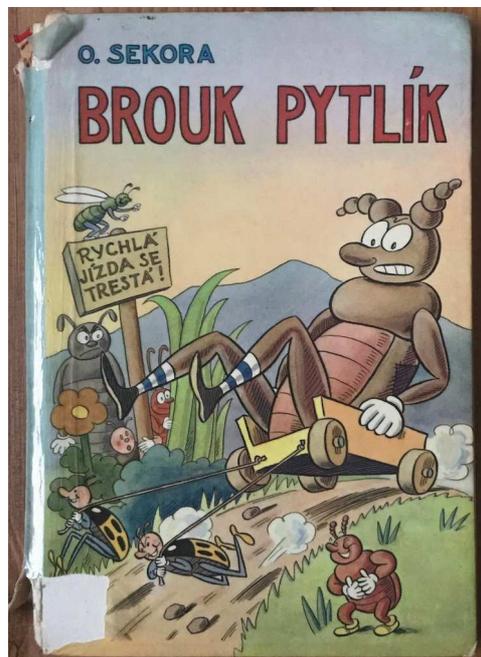
Pro zopakování, kdo je to Ondřej Sekora, se děti ptáme, co si zapamatovaly.

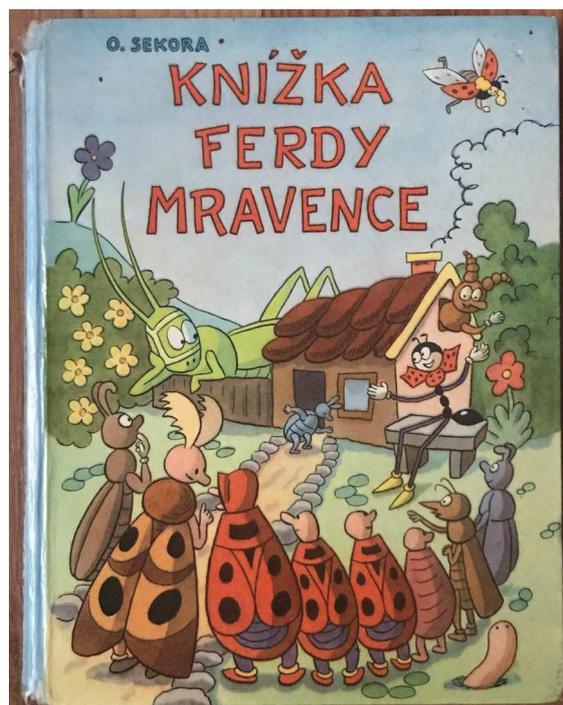
Ilustrace 21: Ondřej Sekora

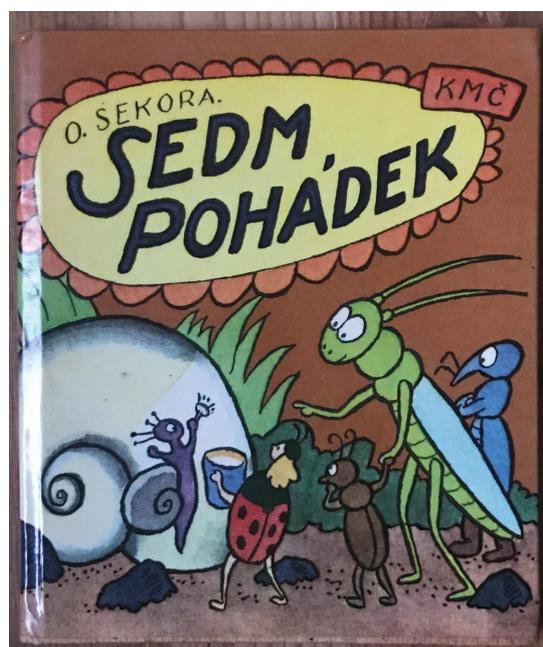
*Ilustrace 22: Obal Ferdův slabikář
Archiv autorky*

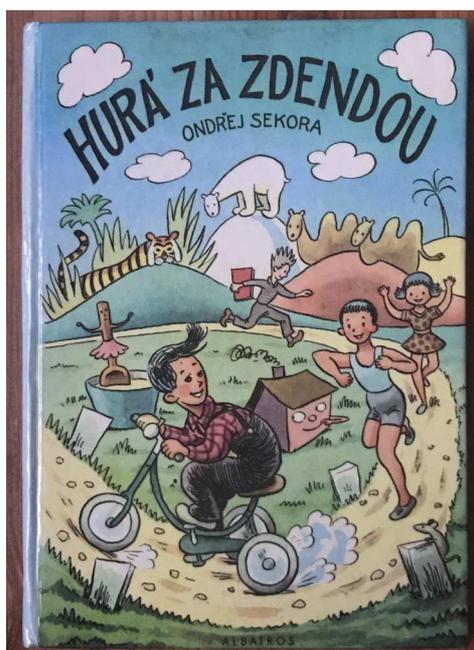
*Ilustrace 23: Obal Brouk Pytlík
Archiv autorky*

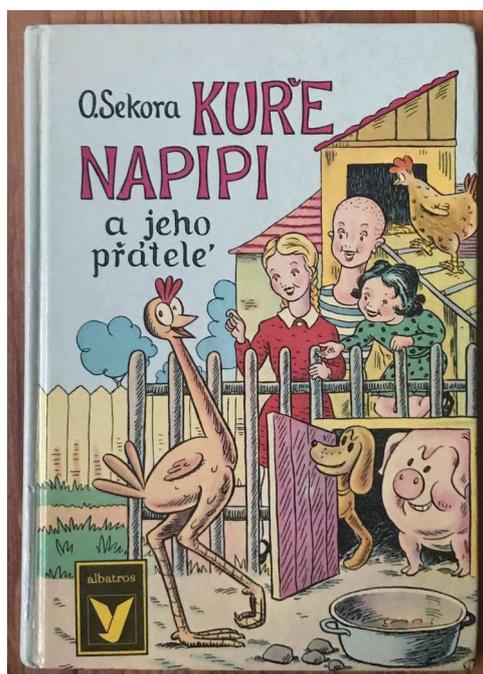
*Ilustrace 24: Obal Knížka Ferdy Mravence
Archiv autorky*

*Ilustrace 25: Obal Sedm pohádek
Archiv autorky*

*Ilustrace 26: Obal Hurá za Zdendou
Archiv autorky*

*Ilustrace 27: Obal Kuře Napipi a
jeho přátele
Archiv autorky*

2.1.6 Metodický list č. 6

Název: Příbytky malých chrostíků

Ročník: 4. ročník

Časová dotace: 60 minut (105 minut)

Místo: Třída (Okolí školy)

Pomůcky: Počítač, projektor, papír formátu A4, tužka, obrázek chrostíků, modelína, přírodniny (větvičky, písek, kamínky, sůl, čočka, fazole, skořice, skořápky, větvičky zeravu, kaštiny apod.)

Výukové formy a metody: Samostatná práce, metoda dovednostně-praktická, názorně-demonstrační, rozhovor, brainstorming

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení se snažíme dosáhnout především vhodnou motivací a také následným propojováním již získaných vědomostí s novými informacemi.

- žák má kladný vztah k učení, poznává jeho smysl i cíl
- žák umí používat obecně známé znaky, symboly a termíny, věci uvádí do souvislostí, znalosti z různých vzdělávacích oblastí propojuje do větších celků, na jejichž základě si utváří celkový pohled na jevy kulturní i jevy sociální

Kompetence k řešení problémů se snažíme dosáhnout tím, že žáky necháme přijít na vlastní způsob řešení, poučí se z vlastních chyb.

- žák myslí kriticky, o svých rozhodnutích přemýšlí, je schopen jejich obhajoby, také si uvědomuje zodpovědnost nesoucí za ně a dokáže zhodnotit výsledky svých činů

Kompetence komunikativní se snažíme dosáhnout tím, že dáme žákům možnost svobodného vyjádření svého názoru.

- žák vyjadřuje své názory a myšlenky v logické návaznosti, vyjadřuje se souvisle, kultivovaně a výstižně jak v ústním, tak písemném projevu

- žák promlouvám ostatních naslouchá, rozumí jim a dokáže na ně vhodně reagovat, aktivně se zapojuje do diskuse, svůj názor obhajuje a vhodně argumentuje

Kompetence sociální a personální se snažíme dosáhnout vedením, určením pravidel a poskytnutím možnosti pro žáky zeptat se na cokoli, když budou potřebovat.

- žák se podílí na utváření příjemné atmosféry, k upevňování mezilidských vztahů přispívá na základě úcty a ohleduplnosti při jednání s dalšími lidmi
- žák se zapojuje do debaty celé třídy nebo do diskuse jedné skupiny, myšlenky a činy druhých mu poskytnou poučení
- žák si o sobě utváří pozitivní představu, díky níž je podporována sebedůvěra i rozvoj; řídí a ovládá svoje jednání k naplnění pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

Kompetence pracovní se snažíme dosáhnout využitím již získaných znalostí nebo zkušeností jak v zájmu vlastního rozvoje žáka tak jeho přípravy na budoucnost.

- žák bezpečně a účinně využívá nástroje, materiál a pomůcky, dodržuje stanovená pravidla, splní své povinnosti a závazky, přizpůsobí se změnám pracovních podmínek
- žák k výsledkům práce přistupuje z hlediska kvality, funkčnosti, ochrany zdraví svého i ostatních, ochrany životního prostředí i ochrany hodnot kulturních a společenských

Vzdělávací oblast: Umění a kultura, výtvarná výchova

Průřezové téma: Enviromentální výchova, Osobnostní a sociální výchova

Očekávané výstupy: Při vlastních tvůrčích aktivitách zvládne pojmenovat prvky vizuálně obrazného vyjádření, dokáže použít a kombinovat prvky vizuálně obrazného vyjádření v celkovém vztahu: prostorové vyjádření; během tvorby vizuálně obrazných vyjádření se úmyslně zaměřuje na předvedení svých životních zkušeností

Vzdělávací cíle: Vyzkoušet vybranou techniku modelování, naučit se manipulovat s modelínou a přírodninami, vytvářet pracovní návyky během samostatné práce

Výtvarný problém: Vytvoření požadovaného tvaru pomocí válení a hnětení, získání modelačních dovedností, výběr a kombinace vhodného předmětu ke vtlačení do modelíny, estetická kompozice

Motivace: Brainstorming, obrázek chrostíků z knihy Ferdy Mravence

Průběh hodiny varianta A (ve třídě):

Motivace

„Milé děti, jak jsme si říkali, Ondřej Sekora se proslavil především knížkami o Ferdovi Mravencovi. V jedné z nich se objevují chrostíci. Jestli pak víte, co je to ten chrostík?“ necháme chvíli na reakci žáků, rozdáme papíry formátu A4, poté pokračujeme. „Každý mi teď nakreslete obyčejnou tužkou vaši představu chrostíka.“

Hlavní část

Na projektoru promítneme vybraný obrázek chrostíků (viz Ilustrace 28: Chrostíci z knihy Ferdy Mravence). „Jak vidíte, jsou to zruční a vynalézaví červíčky, kteří si svoje domečky dokáží postavit ze všeho, co jim přijde pod ruku. Co vidíte, že mají na sobě?“ chvíli si povídáme o tom, z čeho mají domečky postavené na dané ukázce. „Naši malí červíčky to ale neumí a my jim chceme pomoci se stavěním. Proto jsem přinesla tady tu spoustu věcí.“ Vyjmenujeme vše, co jsme do třídy přinesli.

Nejprve si žáci připraví modelínu jakou chtějí – vyberou si jednu nebo více barev, záleží na individuálním přístupu nebo dohodě se třídou a vymodelují svého chrostíka přibližně 20–30 centimetrů dlouhého. Mezitím připravíme v okolí tabule přírodniny, které jsme sehnali (větvičky, skořápky, kaštiny, ostříhaný zerav, čočku, hřebíček, skořice, písek atp.) tak, aby měli všichni stejný přístup k materiálu. Dále zorganizujeme práci žáků. „Z modelíny utvořte nejprve jednu kuličku. Potom jí rozválejte na jeden váleček dlouhý asi 25 centimetrů,“ ukážeme rozměr pomocí rukou, „a tlustý jako pětikoruna. Když jste hotovi, můžete začít

chodit pro věci, které použijete na stavbu domečku. Domeček bude kolem dokola, nikoli jenom z vrchní strany modelíny. Chrostíci se koukají ven, takže je nezabalte do domečku celé.

Na závěr hodiny vystavíme hotové figurky na vybrané místo, třeba na lavici. Rozestavíme žáky kolem a začneme si povídat o využitých surovinách.

Reflexe

„Které suroviny jsi použil/a?“

„Proč jsi zvolil/a právě tyto věci?“

„Máte jiný nápad, jak by se daly vymyslet domečky?“

Závěr

Dětem poděkujeme za odvedenou práci, pochválíme je a uklidíme třídu.

Průběh hodiny varianta B (v okolí školy):

Motivace

„Znáte všichni červíčky chrostíků z Ferdy Mravence?“ čekáme na odpověď žáků a poté ukážeme obrázek (viz Ilustrace 28: Chrostíci z knihy Ferdy Mravence). „Jak vidíte, jsou tak vynalézaví a zruční, že si svoje domečky dokáží postavit ze všeho, co jim přijde pod ruku. My půjdeme ven na různá místa, kde budeme hledat dostatek stavebního materiálu pro naše vlastní chrostíky, kteří to ještě nedokáží.“

Hlavní část

Nejprve si žáci připraví modelínu jakou chtějí – vyberou si jednu nebo více barev, záleží na individuálním přístupu a vymodelují svého chrostíka přibližně 20 centimetrů dlouhého. Pro přesun do šatny si ujasníme některá pravidla: „Po chodbě půjdeme potichu, abychom nerušili ostatní při výuce, rychle se převlékneme a sejdem se u dveří.“ Společně se přesuneme do prostor šatny, kde se každý oblékne a zkontroluje, že u sebe má svůj kousek modelíny. Jakmile jsme připraveni, všichni mají „chrostíky“, spořádaně se vydáme do prostor okolo školy,

kde je možné najít různorodé materiály pro stavbu domku. Vymezíme prostor, ve kterém se mohou děti pohybovat a necháme je hledat materiál pro stavbu domku.

Jakmile mají domečky hotové, nebo mají materiál, ale zatím se nerozhodli, kam přesně ho umístí, vrátíme se do třídy. Opět zopakujeme pravidla pro přesun po škole. Ve třídě zadáme ještě jeden úkol. „Vidím, že máte svoje chrostíky zachumlané v domečcích. Na chvílku je položte na lavici, vezměte si kousek papíru, na který vymyslíte alespoň dva verše vystihující právě vašeho červíčka. Verš je jeden řádek v básničce, já po vás chci dva. Pokuste se, aby se rýmovaly.“

Nakonec spojíme dvě, tři lavice, na které vystavíme chrostíky i s hotovými verši a společně se na všechny podíváme. Můžeme také zorganizovat hlasování, jaký domek je nejoriginálnější.

Reflexe

„Dokáže si vybrat jednoho chrostíka, který se ti líbí a říct proč?“

„Jakou surovinu jste používali nejvíce a proč?“

„Proč jsi zvolil/a právě tyto věci?“

„Jsou si nějací červíčky podobní?“

Závěr

Dětem poděkujeme za odvedenou práci, pochválíme je a uklidíme třídu.

Ilustrace 28: Chrostíci z knihy Ferdy Mravence

Archiv autorky

2.1.7 Metodický list č. 7

Název: Živé obrazy

Ročník: 4. ročník

Časová dotace: 45 minut

Místo: Třída

Pomůcky: Očíslované kartičky s vypsány situacemi a jejich řešením (nabídka správného/nesprávného řešení), upozorňující nástroj

Výukové formy a metody: Skupinová výuka, metoda dovednostně-praktická, inscenační, rozhovor

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení se snažíme dosáhnout především vhodnou motivací a také následným propojováním již získaných vědomostí s novými informacemi.

- žák má kladný vztah k učení, poznává jeho smysl i cíl
- žák umí používat obecně známé znaky, symboly a termíny, věci uvádí do souvislostí, znalosti z různých vzdělávacích oblastí propojuje do větších celků, na jejichž základě si utváří celkový pohled na jevy kulturní i jevy sociální

Kompetence k řešení problémů se snažíme dosáhnout tím, že žáky necháme přijít na vlastní způsob řešení, poučí se z vlastních chyb.

- žák myslí kriticky, o svých rozhodnutích přemýšlí, je schopen jejich obhajoby, také si uvědomuje zodpovědnost nesoucí za ně a dokáže zhodnotit výsledky svých činů

Kompetence komunikativní se snažíme dosáhnout tím, že dáme žákům možnost svobodného vyjádření svého názoru.

- žák vyjadřuje své názory a myšlenky v logické návaznosti, vyjadřuje se souvisle, kultivovaně a výstižně jak v ústním, tak písemném projevu

- žák promluví ostatním naslouchá, rozumí jim a dokáže na ně vhodně reagovat, aktivně se zapojuje do diskuse, svůj názor obhajuje a vhodně argumentuje

Kompetence sociální a personální se snažíme dosáhnout vedením, určením pravidel a poskytnutím možnosti pro žáky zeptat se na cokoli, když budou potřebovat.

- žák se podílí na utváření příjemné atmosféry, k upevnování mezilidských vztahů přispívá na základě úcty a ohleduplnosti při jednání s dalšími lidmi
- žák se zapojuje do debaty celé třídy nebo do diskuse jedné skupiny, rozumí nezbytné spolupráci s ostatními během řešení úkolu ve skupině, myšlenky a činy druhých mu poskytnou poučení
- žák si o sobě utváří pozitivní představu, díky níž je podporována sebedůvěra i rozvoj; řídí a ovládá svoje jednání k naplnění pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

Kompetence pracovní se snažíme dosáhnout využitím již získaných znalostí nebo zkušeností jak v zájmu vlastního rozvoje žáka tak jeho přípravy na budoucnost.

- žák bezpečně a účinně využívá nástroje, materiál a pomůcky, dodržuje stanovená pravidla, splní své povinnosti a závazky, přizpůsobí se změnám pracovních podmínek
- žák k výsledkům práce přistupuje z hlediska kvality, funkčnosti, ochrany zdraví svého i ostatních, ochrany životního prostředí i ochrany hodnot kulturních a společenských

Vzdělávací oblast: Doplňující vzdělávací obory, dramatická výchova

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Očekávané výstupy: Dokáže prezentovat jistý inscenační tvar před svými spolužáky, dále na něm bude pracovat na základě sebereflexe a reflexe jak učitele, tak spolužáků

Vzdělávací cíle: Vyzkoušet vybranou metodu dramatické výchovy živé obrazy, vytvářet pracovní návyky během skupinové práce

Výtvarný problém: Ztvárnění živého obrazu pomocí výrazu těla

Motivace: Hra na vraha

Průběh hodiny:

Motivace

Na začátku si zahrajeme zahřívací hru, kterou dětem představíme. „Zná někdo hru na vraha?“ počkáme na reakci žáků a pokračujeme. „Já teď vyberu jednoho z vás, kdo se stane vrahem. Společně s ním budete chodit prostorem různými směry a budete navazovat oční kontakt. Úkolem vraha je totiž mrknutím oka proměnit ostatní v mrtvoly. Když na vás mrkne, napočítáte do 5 a až poté opustíte herní prostor, aby ostatní nepoznali, že jste ze hry venku. Může vás všechny zachránit ten, kdo pozná dotyčného vraha. Ovšem pokud jeho tip nebude správný, sám ze hry vypadává.“ Děti utvoří kruh čelem dovnitř a zavřou oči. Chodíme kolem nich, určíme dotykem vraha a po chvíli prohlásíme: „Vrah je mezi vámi.“ Tímto pokynem začíná hra, kterou můžeme několikrát zopakovat.

Hlavní část

Poté posadíme žáky do kroužku a zeptáme se, jaké situace by mohly nastat. „Dokázali byste vymyslet konkrétní situace, kdy je možné někomu pomoci? Uvedu příklad: Co uděláte, když najdete něčí telefon?“ necháme prostor pro odpovědi, případně diskuzi.

Dále je seznámíme s postupem práce. „Nejprve se rozdělte do skupinek po třech (nebo čtyřech, podle toho jaký bude počet žáků ve třídě při plnění této aktivity) a z každé si zástupce přijde vylosovat číslo.“ V ruce držíme několik očíslovaných kartiček, každý si vytáhne jednu, vrátí se k ostatním a pokračujeme dále s vysvětlováním. „Na každé kartičce je jistá situace (viz Ilustrace 29: Kartičky se situacemi), kterou se rozhodnete vyřešit. Je jenom na vás, jaké řešení zvolíte, jestli správné nebo špatné. Ostatním skupinám nic neříkej, budou sami muset poznat, jakou variantu jste zvolili.“ Přistoupíme k samotné technice dramatické výchovy, živé obrazy. „Pomocí tří živých obrazů ztvárníte vaši situaci. První obraz představí zúčastněné osoby, druhý ukáže, co se stalo a třetí bude

vyřešení problému.“ Necháme děti pracovat ve skupinkách, které se rozmístí do různých částí třídy tak, aby se navzájem nerušily. Zaujmemme roli dozorce, který bude dohlížet na všechny skupinky a případně je tlumit v příliš hlasitém projevu.

Na řadu přichází samotná ukázka obrazů jednotlivých skupinek. Abychom předešli hádce o to, kdo půjde nebo nepůjde první, začínáme situací číslo jedna. Diváci sedí v půlkruhu a reagují na jasné pokyny „Zavřít oči“ a „Otevřít oči“ při přestavbách jednotlivých obrazů. Výkon každé skupiny také odměníme potleskem, po kterém se snažíme přijít na to, jakou variantu řešení zvolila tato skupinka. Nijak je nehodnotíme, pouze se aktérů zeptáme, zda-li jsme poznali správně.

Jakmile skončíme s ukázkou živých obrazů všech skupin, posadíme děti do kroužku a společně zhodnotíme, jestli se nám podařilo vše uhádnout.

Reflexe

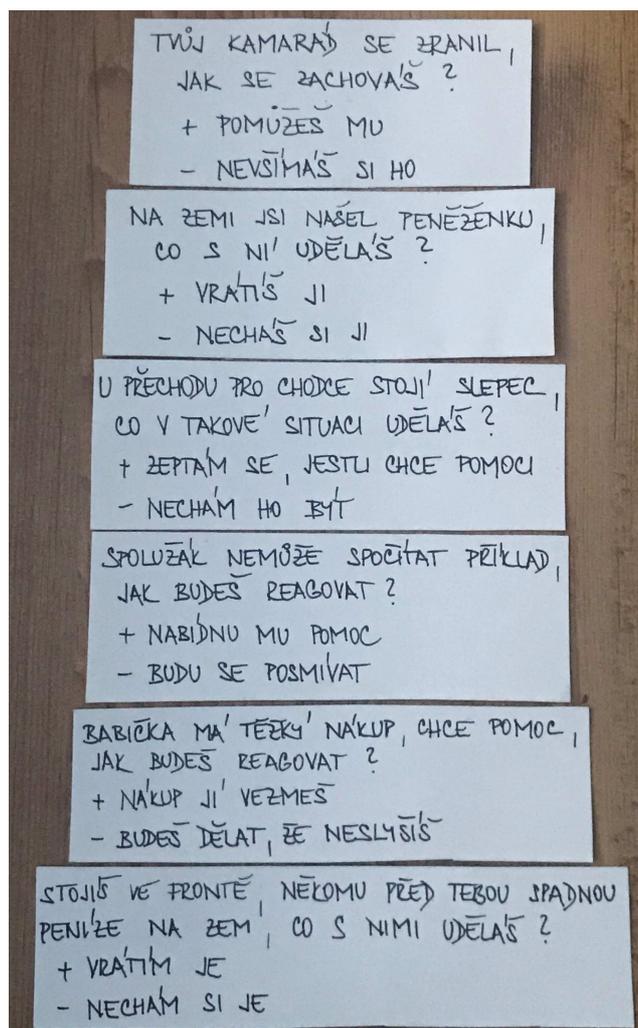
„Zažili jste nějakou podobnou situaci?“

„Bylo pro vás něco obtížné?“

„Zachovali se všichni správně?“

Závěr

Dětem poděkujeme za odvedenou práci a pochválíme je.

Ilustrace 29: Kartičky se situacemi

Archiv autorky

2.2 Využití metodických listů ve výuce a její průběh

Pro realizaci praktické části jsem měla možnost navštěvovat třídu 4.A základní školy v Železném Brodě. Bylo mi vyhrazeno 7 vyučovacích hodin na samotnou práci a 1 hodina k vyplnění dotazníku. Do této třídy dochází celkem 15 žáků, z toho 9 dívek a 6 chlapců.

Během první části výuky se vždy žáci seznámili s krátkým životopisem vybraného českého umělce, celkem byli tři – Josef Lada, Josef Čapek a Ondřej Sekora. Během prezentace mohli žáci shlédnout ukázky vybraných děl. V druhé části vždy následovala samotná práce inspirovaná jednotlivými uměleckými díly nebo výtvarnými přístupy. Úkol navazující na Josefa Ladu byl inspirován knihou „O kocourovi Mikešovi“ a také výtvarnou technikou, kterou sám autor užíval. Jednalo se o kresbu tuší. Krátce po představení Josefa Čapka následovala aktivita využívající kaligramu. Zde jsem využila příběh o pečení dortu z knihy „Povídání o pejskovi a kočičce“. Posledním představeným umělcem byl Ondřej Sekora. Inspirací pro navazující prostorovou tvorbu, práci s modelínou a přírodninami, se stala jedna z řady knih o Ferdovi Mravencovi. Závěrečnou aktivitou „Živé obrazy“ jsem ukončila seznamovací „maraton“ s našimi umělci 20. století.

Každému představení vybraného umělce a navazující práci žáků byly vždy vymezeny v jeden den 2 vyučovací hodiny výtvarné výchovy. Celkem tedy proběhly tři týdny dvouhodinové výuky. Pro aktivitu zahrnující dramatickou výchovu jsem využila 1 vyučovací hodinu. Vyplňování dotazníku poté probíhalo odděleně 1 vyučovací hodinu.

Hlavním cílem této práce bylo seznámení s vybranými umělci, různými výtvarnými postupy a technikami. Žáci se naučí novým poznatkům a jsou obohaceni o nové prožitky. Dále jsem se snažila o propojování předmětů, zařazení průřezového tématu do výuky a také aby byla práce atraktivní.

2.2.1 Prezentace Josefa Lady

Díky tomu, že mě třída již zažila v roli „učitelky“, mé představení první hodinu proběhlo zběžně a mohla jsem žáky uvést do průběhu vyučovacích hodin se mnou. Jako první byl představen Josef Lada a něco málo z jeho tvorby. Doplňující materiál poskytly fotografie umělce i jeho děl (viz Ilustrace 1 – 8). Životopis jsem se snažila zkrátit natolik, aby nebyl nudný, unavující a plný letopočtů, ale spíše obsahoval podstatné a zajímavé informace. Nové pojmy

zahrnuté v textu byly vždy vysvětleny, nejprve však dostali žáci možnost využít své dosavadní znalosti a sdělit svůj názor.

Velmi mile mě překvapila reakce žáků na motivující obrázek (viz Ilustrace 2: Děti v zimě), která byla jednoznačná: „Jé, to je Lada!“ S nadšením vykřikovali, jak Ladu znají a na každou ukázkou měli nějaký komentář.

2.2.2 Můj kocour Mikeš

V další části hodiny přišla na řadu kresba tuší, úkol inspirovaný Josefem Ladou a jeho kocourem Mikešem. Hlavním cílem této aktivity bylo oproštění se od předkreslování tužkou. Zároveň jsem chtěla docílit toho, aby se žáci dokázali smysluplně a výstižně vyjádřit v psaném nebo mluveném projevu na dané téma.

Připomněla jsem, že na lavici mají mít ochranný ubrus, aby si neumazali lavici. Služba rozdala čtvrtky formátu A3, špejle a nakonec i kelímky s tuší. Některé dívky byly tak aktivní, že mě pomalu nenechaly ani rozlévat tuš do jednotlivých kelímků. I přesto jsem ji do nádob nalévala sama, aby nemohlo dojít k nečekané nehodě. Všichni se posadili na svá místa, začali přemýšlet a už padla první otázka směřována právě na mnou daný cíl: „A můžu si to nakreslit nejdřív tužkou?“. Moje odmítající odpověď vyvolala chvilkové „znechucení“ u některých žáků, ale nakonec se s tím zdárně vypořádali.

V průběhu hodiny otázky postupně vymizely, jen na začátku práce měli žáci tendenci vykřikovat a ptát se na věci jako: „Jak má být velký?“, „Můžu nakreslit pozadí?“ nebo „Koukejte, já mám dvojitou hlavu“. Měli tendenci sdělovat mi každý jejich krok, ale postupem času pochopili, že mají volnou ruku a na čtvrtce mohou promítnout cokoli jim jejich fantazie dovolí. Ve třídě byl pracovní ruch, podle mě naprosto normální. Šok přišel během přestávky, kdy se děti najednou zvedly a odešly na oběd. Tohle jsem tedy nečekala, během dvouhodinovy pauza. Sama o sobě by mi asi ani nevadila, jen jejich návrat do třídy byl poněkud hlučnější. Bylo potom těžší skupinu uklidnit a dostat zpět k rozdělané práci.

Jakmile někdo skončil s kresbou a tuš na čtvrtce stihla zaschnout, mohl umístit svůj výkres dozadu na koberec. Rychlejší žáci měli malou výhodu v tom, že si své vyprávění o kocourovi mohli nejen promyslet, ale také sepsat na kousek papíru. Nejprve však museli zavřít tuš a odevzdat ji.

Na závěr hodiny, přibližně 15 minut před koncem, jsme se přesunuli na koberec, kde na nás čekaly hotové výtvary. Děti se posadily do půlkruhu tak, aby na všechny viděly. Požádala jsem ty, kteří se chtějí podělit o svůj připravený text, aby začali číst a my ostatní budeme poslouchat, abychom poznali žákovu práci. Popisy byly jasné, vtipné a některé i moc hezky napsané jako příběh, tak nebyl problém ukázat na onoho kocoura. Jedna z dívek se dokonce rozhodla nakreslit kočičku.

Společná reflexe probíhala stále na koberci. Všechny aktivita bavila, ale několika dětem vadilo, že si nemohly nejprve všechno načrtnout tužkou. Když jsem se ptala, proč jim to tolik vadí, zarazila mě jedna z odpovědí: „Kdybych si to nejdřív nakreslil, měl bych to dokonalý.“ Takovou odezvu bych čekala spíš od holčičky než od kluka. I přesto si myslím, že cíl daného úkolu byl naplněn.

Žáci naplnili i podřadný cíl výstižného vyjádření svých myšlenek v projevu písemném a mluveném. Pravopis v některých příbězích jsem však nehodnotila, nešlo mi v tomto případě o technickou stránku sdělení, ale smysluplný obsah textu.

Při této aktivitě jsem nezaznamenala žádný větší problém, který by narušil samotnou výuku. Ve třídě byl klasický pracovní ruch. Myslím, že jsem dala dětem dostatek prostoru pro osobní ztvárnění kocoura a nijak jsem je neomezovala svými představami. Jen je škoda, že neměli všichni stejný čas na přípravu krátkého příběhu. Navzdory nepřipravenému vyprávění se někteří nebáli popsat svého kocoura z patra a zapojit se tak mezi ostatní.

V průběhu realizace této činnosti jsem pořídila několik fotografií (viz Ilustrace 30: Realizace úkolu – kresba tuší, Ilustrace 31: Výsledek úkolu

inspirovaného knihou „Mikeš“, Ilustrace 32 a 33: Výsledek úkolu – povídání o svém kocourovi).

Pokračováním dané práce by mohla být hodina zaměřená na domácí mazlíčky, především pak kočky. Se žáky bychom si povídali o tom, jaké zvířátko doma mají, jak se jmenuje a jak se chová. Užitečnost jednotlivých mazlíků by vyhledávaly skupinky žáků pravděpodobně na počítači.

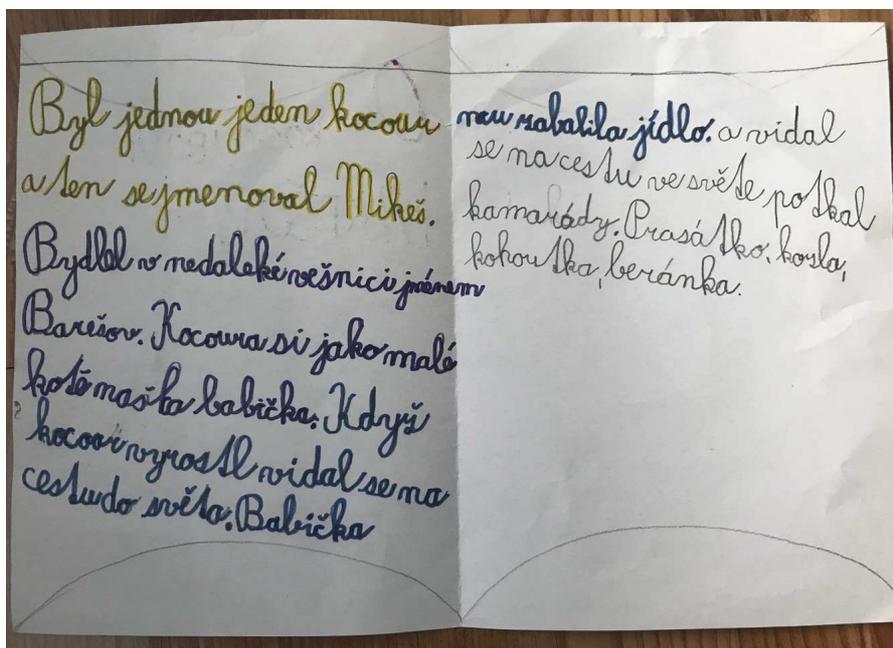
Ilustrace 30: Realizace úkolu – kresba tuší

Archiv autorky

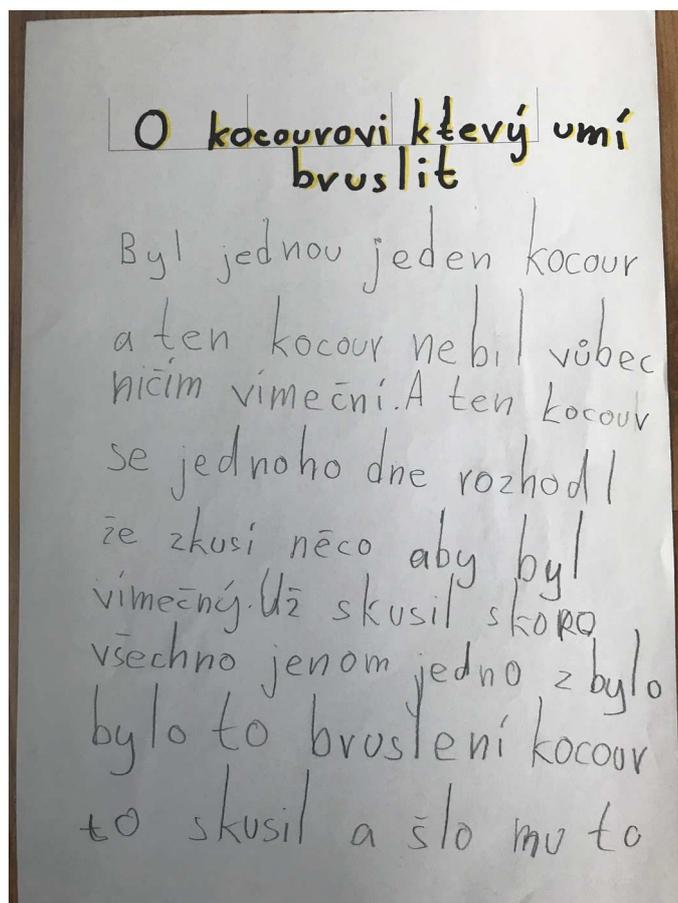
Ilustrace 31: Výsledek úkolu inspirovaného knihou „Mikeš“

Archiv autorky

Ilustrace 32: Výsledek úkolu – povídání o svém kocourovi

Archiv autorky

Ilustrace 33: Výsledek úkolu – povídání o svém kocourovi

Archiv autorky

2.2.3 Prezentace Josefa Čapka

Další týden byl na programu v pořadí druhý krátký životopis týkající se Josefa Čapka včetně jeho tvorby. K mému podivu ho žáci na podobizně poznali. Představení samotného autora a vybraných děl bylo podloženo fotografiemi (viz Ilustrace 11 – 17). Informace o jeho životě jsem se snažila zkrátit pouze na důležitá a zajímavá fakta. Nové pojmy zahrnuté v textu byly vždy vysvětleny, nejprve však dostali žáci prostor k využití svých znalostí a sdělení vlastního názoru.

Nad vybranými obrazy jsme se s dětmi pozastavovali a povídali si o nich. Snad ke každé ukázce pronesl nějaký žák komentář a navzájem se svými myšlenkami a názory doplňovali.

2.2.4 Dort pro pejska a kočičku

Dále jsem přistoupila k činnosti inspirované knížkou od Josefa Čapka, ve které jsem využila mezipředmětového vztahu, konkrétně výtvarná výchova a český jazyk. Představila jsem nový pojem „kaligram“ doplněn konkrétními ukázkami (viz Ilustrace 18 – 20), který byl dále využit v práci. Cílem dané aktivity bylo seznámení a vyzkoušení nového výtvarného přístupu.

Na začátku tohoto úkolu jsem žáky motivovala k jistému pečení dortu pro pejska a kočičku. Využila jsem zde metodu brainstormingu, kdy vypisovali na tabuli seznam věcí, které podle nich mohli pejsek s kočičkou zapéct do svého svátečního dortu. Nápadů měli celkem hodně a abychom se posunuli k dalšímu kroku, musela jsem je zastavit.

Po ukončení této aktivity jsme si ukázali nějaké kaligramy na projektoru. Zeptala jsem se, jak by se mohl tento způsob tvorby jmenovat (viz Ilustrace 19: Dáma v klobouku). Děti zkoušely nápady jako obraz z písmen nebo napsaný obrázek. Pojem kaligram byl proto rázem přesně vysvětlen.

Dále jsem rozdala do dvojice list papíru, který si mezi sebe rozdělili. Děti dostaly možnost vybrat si ze seznamu na tabuli jedno slovo. Postupně jsem žáky vyvolávala. Každý před celou třídou řekl, jaké slovo chce, a napsal jej do rohu papíru a já udělala na tabuli puntík (viz Ilustrace 34: Realizace úkolu – vypsaná slova). Chtěla jsem tak předejít situaci, kdy by zapomněli, jaké si vlastně zvolili. Na kus papíru měli vymyslet alespoň 10 různých způsobů, jak napsat dané slovo. Někteří si nevěděli rady, tak jsem na tabuli vybrala slovo „buřty“ a vyzkoušela několik způsobů. Střídala jsem velká a malá písmena nebo psací písmo s tiskacím.

Poté jsem přistoupila k dalšímu bodu činnosti. Pro následující fázi tohoto úkolu bylo potřebné, aby žáci na čtvrtku nakreslili tvar, jak jimi vybraná věc

vypadá. Upozornila jsem na použití slabé linky, protože přes „vyrytou“ tužku bude těžší psát. Při vymýšlení či samotném kreslení obrysu někteří narazili. Nemohli totiž přijít na tvar, který by byl vystihující nebo ho dokonce neznali. Takovým bylo doporučeno vybrat si jiné slovíčko, lepší pro jednoduchou kresbu. Dále do předkresleného tvaru vpisovali slovo různými způsoby. Požadavkem bylo zaplnění celé plochy tak, aby bylo poznat o jakou dobrotu se jedná. Neomezovala jsem však žáky postupem vyplňování. Bylo pouze na nich, jaké si navrhnu písmo a odkud začnou. Mohli začít slovy obtahovat předkreslené linky a poté vyplnit zbytek nebo naopak.

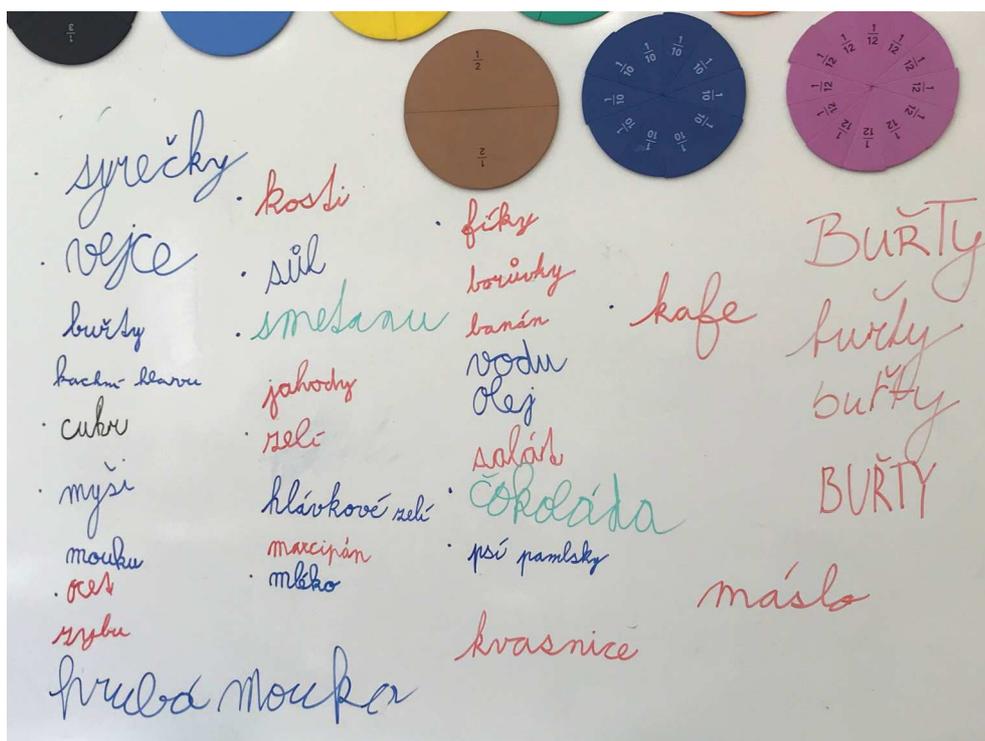
Závěrem hodiny jsem žáky nechala dokončené výtvary poskládat do připraveného dortu vzadu na koberec. Jedinou podmínkou bylo, aby se nic nepřekrývalo a nepřesahovalo ven přes provázek. Uvnitř dortu mohly výkresy přecházet mezi jeho vrstvami. Jakmile bylo vše připraveno, přečetla jsem část kapitoly Jak si pejsek s kočičkou dělali k svátku dort z knížky Povídání o pejskovi a kočičce. Děti měli za úkol pozorně naslouchat, co vše jsme přidali při pečení stejně jako oni dva. Během mého čtení dala jedna žačka na vrchol dortu papírovou svíčku, protože správný dort musí mít alespoň jednu.

Reflexe probíhala společně nad všemi výtvary, okolo našeho provázkového dortu. Žáků jsem se ptala, kolik věcí přidali do dortu stejně jako pejsek s kočičkou a jestli se jim tato aktivita líbila. Ověřovala jsem si, jak poslouchali závěrečnou ukázkou z knížky. Práce se všem do jednoho líbila, což mě velice potěšilo. Na závěr jsme si ještě zkusili nechat v dortu pouze věci, ze kterých by šel udělat jedlý narozeninový dort.

V průběhu tohoto úkolu jsem nezaznamenala většího problému. Ve třídě byl pouze klasický pracovní ruch, ale nikoho jsem nemusela napomínat. Možná jsem ale dostatečně nevysvětlila postup práce, protože někteří pomalu ani nevěděli, co mají kreslit za obrys. Stalo se totiž, že jeden z žáků si vybral slovo „fiky“ a na čtvrtku nakreslil lahev, protože nevěděl, jak fiky vypadají. Příště bych tedy zvolila

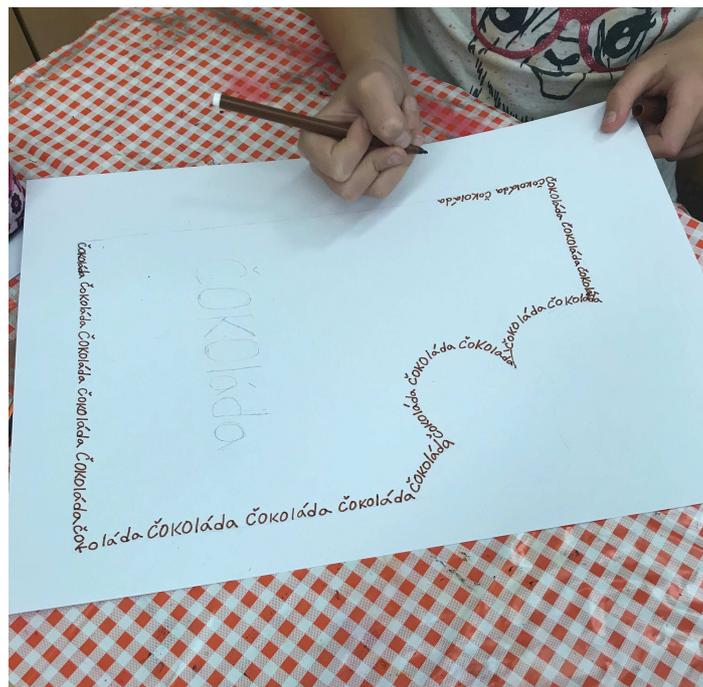
postup jiný. Vybrala bych si slovo z tabule, ukázala několik možností, jak ho lze napsat a nakreslila obrys hned na začátku.

Během realizace této činnosti jsem pořídila několik fotografií (viz Ilustrace 34: Realizace úkolu – vypsaná slova, Ilustrace 35 a 36: Realizace úkolu – tvorba kaligramu, Ilustrace 37: Výsledek úkolu – upečený dort).

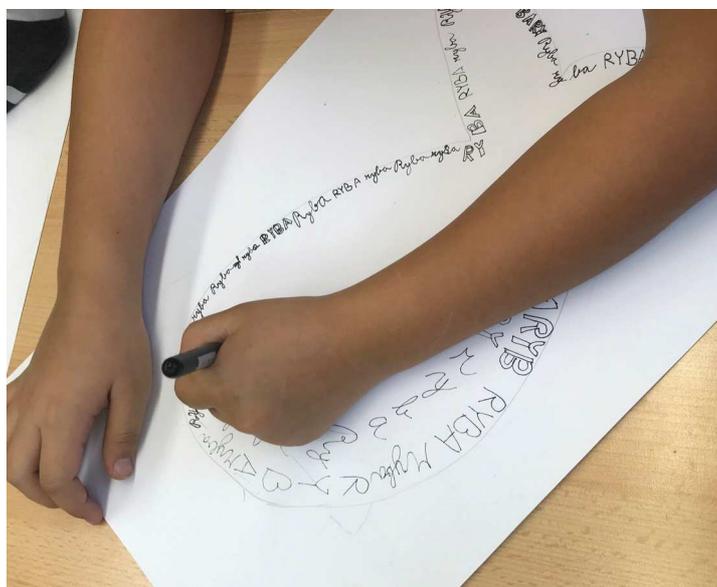
Ilustrace 34: Realizace úkolu – vypsaná slova

Archiv autorky

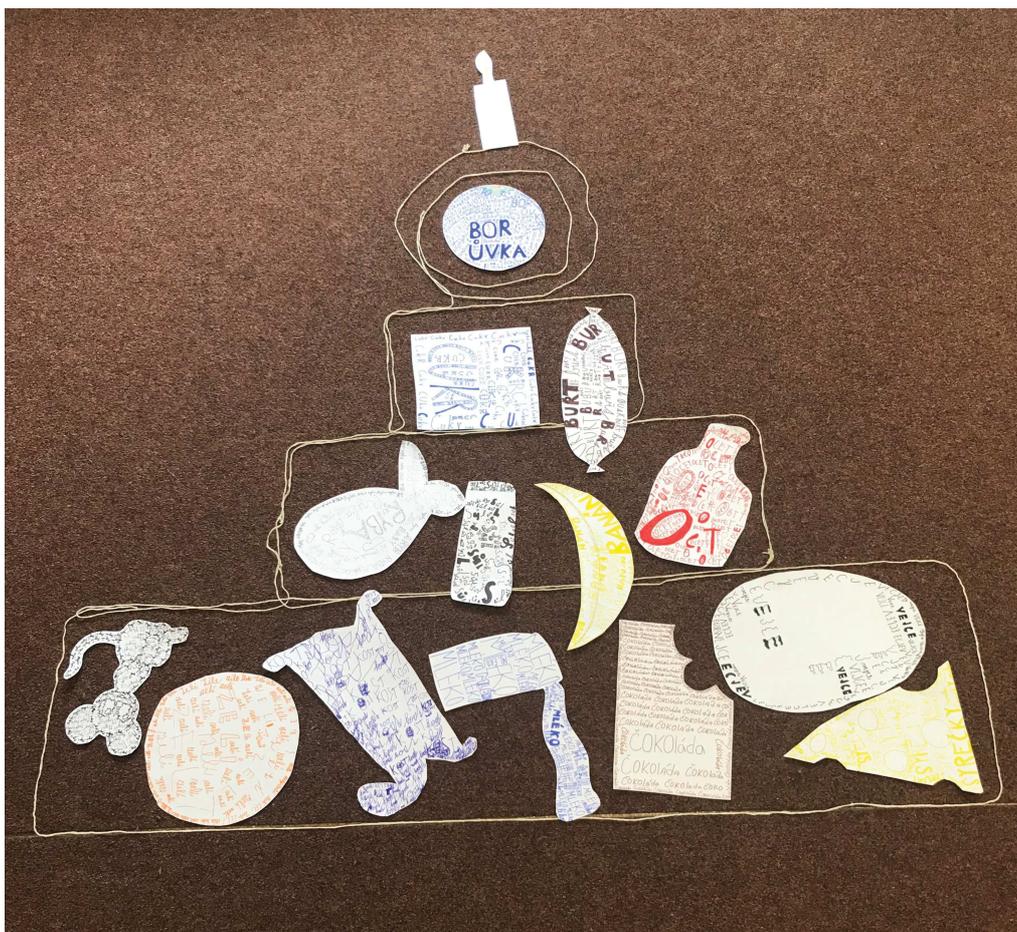
Ilustrace 35: Realizace úkolu – tvorba kaligramu

Archiv autorky

Ilustrace 36: Realizace úkolu – tvorba kaligramu

Archiv autorky

Ilustrace 37: Výsledek úkolu – upečený dort

Archiv autorky

2.2.5 Prezentace Ondřeje Sekory

Posledním umělcem ze seznamu, kterého jsem žákům ve třídě představila, byl Ondřej Sekora. Stejně jako v předešlých hodinách začala i tato představením života autora a jeho cesty k umění. Celá prezentace byla doplněna o několik fotografií (viz Ilustrace 21 – 27) a třídou zároveň kolovaly tištěné publikace. Součástí textu byly také nové pojmy. Žákům jsem dala možnost využít svých dosavadních znalostí, aby mohli vyjádřit svůj názor. Následně jim pojmy byly vysvětleny. Během seznamování dětí s umělcem jsem se snažila zaměřit na důležité a zajímavé informace, které by si snáze zapamatovaly.

Během prezentace jsem narazila hned na začátku, kdy jsem vysvětlovala pojem emblém. Žáci vůbec netušili a nedokázali si představit, jak to vlastně vypadá. Využila jsem tedy internetu, ze kterého jsem vybrala dva obrázky.

2.2.6 Příbytky malých chrostíků

Následujícím krokem byla aktivita inspirovaná knihou Ferdy Mravence od Ondřeje Sekory, konkrétně ilustrací červíků chrostíků z kapitoly O malých dětech, které si stavěly pod vodou domky. Během tohoto úkolu jsem využívala prostorové tvorby, také práce s přírodninami a průřezového tématu environmentální výchova. Ošklivé počasí, které ten den panovalo mě nutilo volit variantu metodického listu uskutečnitelného v prostorách třídy. Samozřejmě jsem byla připravena i na tuto možnost a měla nachystaný nějaký materiál, který jsem mohla žákům poskytnout.

Na začátek jsem děti poprosila, aby na kousek papíru nakreslili tužkou, co si představí, když se řekne slovo chrostík. Někteří dokonce použili fixy, aby náčrtek vybarvili. Poté jsme si ukázali na projektoru ukázkou z knihy (viz Ilustrace 28: Chrostíci z knihy Ferdy Mravence), ale jelikož byla fotka špatně vidět, třídou zároveň putovala samotná publikace Knížka Ferdy Mravence (viz Ilustrace 23: Obal Knížka Ferdy Mravence). Všichni nakreslili nějakého broučka a pouze jeden z žáků měl na papíře červíka podobného tomu z vybrané ilustrace. Nešlo zde o to, kolik dětí bude mít výtvar „správně“, ale spíš o jejich představivost.

Mezitím, co se děti snažily ztvárnit svoji vizi chrostíka, jsem měla čas na přípravu krabice s materiálem, který jsem do třídy donesla. Do prostoru před tabulí jsem vyskládala suché větvičky, odříznuté kousky túje, krabičky naplněné čočkou, fazolemi a solí, pytlíčky s kořením, skořápky od oříšků a kaštiny. Všichni měli tedy stejný přístup ke všem potřebným věcem.

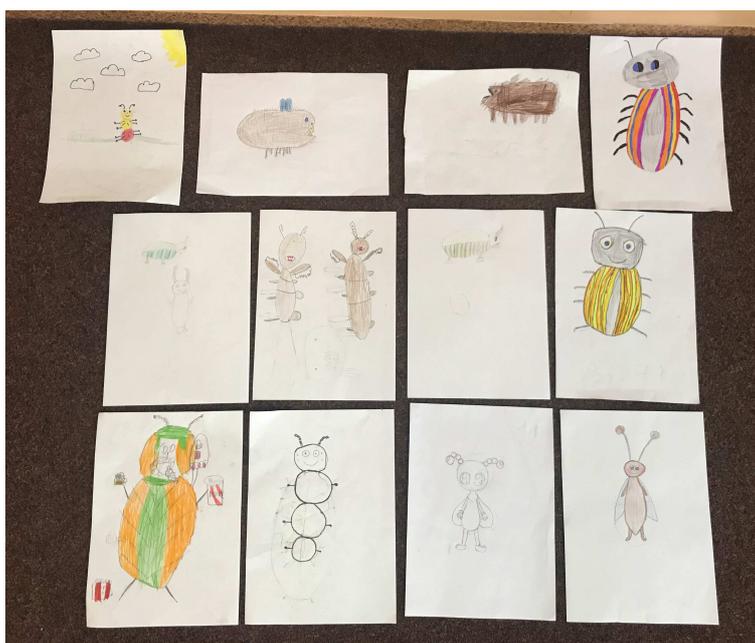
Prvním krokem k vytvoření domečku pro každého chrostíka bylo rozdělení si barev modelíny. Domluvili jsme se na jednobarevných chrostících, pouze dvě žákyně chtěly duhové červíky. Každý dostal 8 kousků od vybrané barvy, které se postupně rozdaly. Z nich nejprve udělali kouli jako na těsto a dále ji rozváleli do

tvaru nudličky. Někteří strhli s modelínou menší boj. Neměli totiž sílu na její rozvální nebo se jim trhala. Tím pádem se pořádně nezahřála a v následujícím kroku připevňování přírodnin nebo koření potom měli problémy s fixací vybraného materiálu. Většina žáků zvolila malé suroviny jako čočka, sůl a fazole. Ti odvážnější si vybrali větvičky nebo kaštiny. Během práce pak přicházeli na skutečnost, že některé věci v modelíně drží špatně a tak začali zkoušet jiné varianty.

Nakonec jsme hotové figurky rozložili na volnou lavici jednu vedle druhé. Při přemísťování hotových výrobků se ale některým uvolnily části domečku, které se snažili ještě do modelíny zapracovat. Děti si stoupily dokola kolem svých prací a na řadu mohla přijít reflexe. Zeptala jsem se, jaké věci na výrobu domečku použili. Postupně každý vyjmenoval, co vše potřeboval. Zjistili jsme, že nejlepší na připevnění k modelíně byla fazole a čočka. Právě fazole se objevila na většině figurek, kromě jedné. Naopak nejhůř se pracovalo se solí, větvičkami a kaštiny. Díky reflexi jsme přišli na několik dalších zajímavých nápadů, jakým způsobem je možné vytvořit domečky. Žáci vymysleli domeček z keramiky, papíru nebo možnost postavit ho z přírodnin jako chaloupku a do ní nakonec vložit samotného chrostíka.

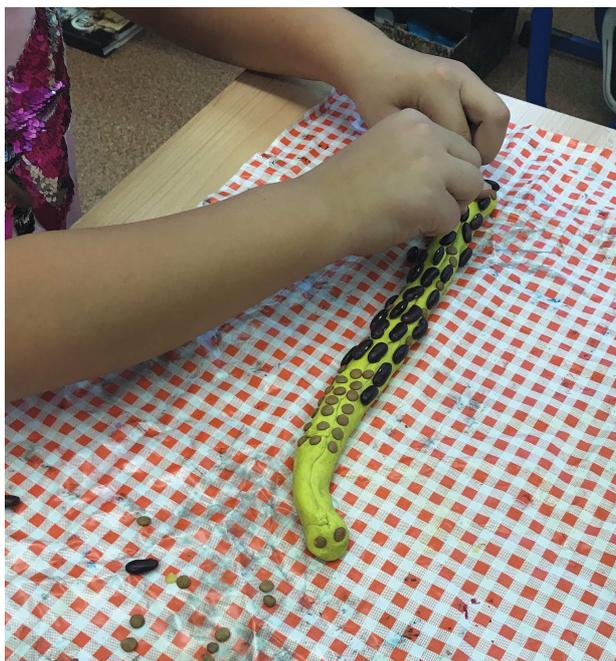
Jak jsem již zmínila výše, během tohoto úkolu nastaly menší problémy. Špatně zvolená hmota na samotné červíky, do které bylo obtížné připevnit suroviny. Lepší by byla pravděpodobně varianta se slaným těstem nebo kašírovací hmotou, jenž mi doporučila i sama učitelka. Také volba materiálu pro stavbu domků asi nebyla nejlepší. Při další realizaci bych volila menší kamínky, číšky buku či koření jako je kardamon nebo skořice.

V průběhu realizace této aktivity jsem pořídila několik fotografií, které je možné shlédnout na dalších stranách (viz Ilustrace 38: Brainstorming „Jak vypadá chrostík“, Ilustrace 39: Realizace úkolu – připevňování přírodnin na modelínu a Ilustrace 40: Výsledek úkolu – vystavění chrostíci).

Ilustrace 38: Brainstorming „Jak vypadá chrostík“

Archiv autorky

Ilustrace 39: Realizace úkolu – připevňování přírodnin na modelínu

Archiv autory

Ilustrace 40: Výsledek úkolu – Vystavení chrostíci

Archiv autorky

2.2.7 Živé obrazy

Závěrečnou aktivitou navazující také na Ondřeje Sekoru byly živé obrazy, kde jsem využila dramatické výchovy pro ztvárnění výchovných situací. Odrazovým bodem tohoto úkolu byla informace o Sekorových příbězích, které mají své čtenáře nějakým způsobem vychovávat. Zvolila jsem pro žáky takové situace, se kterými by se mohli setkat v běžném životě.

Na začátku vyučování byli žáci seznámeni s pravidly hodiny (v kruhu mluví vždy jeden, respektujeme ostatní při předvádění, nic není špatně). Potom se všichni shromáždili vzadu na koberci, kde bylo možné začít uvolňovací hrou zvané „Na vraha“. Vysvětlila jsem jim pravidla hry, která proběhla celkem dvakrát. Po jejím ukončení přišla na řadu samotná práce žáků.

Nejprve byli žáci rozděleni do čtyř skupin. Pro sudý počet dětí ve třídě jsem volila variantu trojic a čtveřic. Rozhodnutí jsem přenechala na nich a sami pak utvořili čistě dívčí a chlapecké party. Každý zvolil svého zástupce, který vylosoval

očíslovanou kartičku s připraveným příběhem. Následně proběhlo vysvětlení postupu práce, jaké obrazy mají vystihnout vybranou situaci. První představil zúčastněné osoby na události, druhý ukázal, co se vlastně stalo a třetí vysvětlil, jak to celé dopadlo. Poté se skupinky rozmístily do různých koutů třídy.

Jakmile měli všichni připravené všechny obrazy, posadili se na koberci do půlkruhu, aby dobře viděli na první aktéry. Abych předešla hádkám o to, kdo půjde první, rozhodla jsem se vyvolávat situace podle čísla. Vybraná skupinka se zvedla, její zástupce mi předal lísteček s číslem a já přečetla všem, o jaký moment se jedná. Poté jsem ostatní vyzvala k zavření očí, aby neviděli přestavby obrazů. Jakmile byl zobrazen třetí živý obraz, žáci měli za úkol daný moment rozehrát. Nakonec jsme zatleskali a hádali, jakou variantu řešení skupina zvolila. Stejný způsobem proběhly všechny inscenace.

Pro společnou reflexi jsme se na koberci posadili do kroužku a žáci měli dostatečný prostor k vyjádření, co jim dělalo problém. Několik dětí přiznalo, že se stydělo před svými spolužáky něco takového vytvářet, ale i přes to se jim aktivita líbila a svůj strach překonali. Nakonec jsme se bavili o situacích, které se jim staly, u kterých se náhodou ocitli nebo o nich jen slyšeli.

Během této aktivity jsem nezaznamenala žádné kázeňské problémy. Tolerovala jsem menší pracovní ruch během domlouvání skupinek a samotného předvádění jednotlivých obrazů, kdy se žáci především smáli. Žáci dodržovali mnou daná pravidla a byli vzorní jak herci, tak diváci. Nebylo tedy nutné nikoho napomínat.

Možná bych tento úkol příště upravila tak, aby se žáci zúčastnili samotné přípravy různých situací. Volila bych buď formu debaty celé třídy, kde by se skupinky společně domluvily, která si vezme jakou situaci a nebo by si každá skupina sama vymyslela, co se bude v jejich živých obrazech dít.

2.2.8 Zhodnocení realizace

Metodické listy jsem nemohla realizovat snad v lepší třídě. Žáci byli nadchnuti pro každou zadanou práci, výtvarná výchova je očividně nesmírně baví. V činnostech byli proto asi trochu rychlejší, než jsem si představovala a začala jsem přemýšlet o doplňkových úkolech. Vše nakonec vycházelo podle plánu. Aktivity nebylo tedy nutné upravovat nebo obohacovat o další úkoly.

Jak zmiňuji výše doplňkové úkoly, bylo by dobré mít vždy nějaký v zásobě vzhledem k efektivnímu využití pracovního času. Nemělo by docházet k žákově pasivitě. Myslím si, že záleží především na tom, jak dobře znáte třídu, se kterou pracujete. Dokonce i její přístup k výtvarné výchově se odráží na vlastní spolupráci s dětmi v daném ročníku.

Během realizace se dostavilo několik nápadů, jak dále nebo dokonce jinak pracovat s vybranými tématy. Jak jsem již zmínila v reflexi od žáků, například úkol Příbytky malých chrostíků může zahrnovat jiné způsoby stavby domku. Během tohoto úkolu mi i sama paní učitelka poradila s materiálem, který by byl pravděpodobně lepší než modelína, a to slané těsto.

Chtěla bych konstatovat technickou věc, které mě osobně přišla nedomyšlená. Je jí pauza na oběd mezi dvouhodinovou výukou výtvarné výchovy, kdy žáci musí přerušit plně soustředěnou práci a navíc jsou ochuzeni o 5 – 10 minut z vyučování. Do třídy se vraceli po jednom, tak pro mě nebylo snadné je okamžitě uklidnit a přivést k dokončení práce.

2.3 Dotazník a jeho evaluace

Vlastní dotazník měl vést k ověření mnou zvolených cílů při realizaci metodických listů. Ověřovala jsem vědomosti získané během vyučovacích hodin; vyzkoušení si různých výtvarných technik; četnost žáků přítomných při plnění jednotlivých aktivit, ale také atraktivnost samotných činností. K zjištění dat posloužilo 9 otázek vypsanych níže společně s jejich hodnocením.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 14 respondentů, což nebyli všichni zúčastnění na dílčích aktivitách. Získaná data jsou v grafech uvedena číselnými hodnotami vzhledem k tak nízkému počtu respondentů. Uvádím tedy počty žáků nebo odpovědí, které jsem ve vybraných případech doplnila hodnotami v procentech. Ta jsou zaokrouhlená na celá čísla uvedená v závorkách.

2.3.1 Otázka č. 1

1) Zakroužkuj aktivity, kterých jsi se zúčastnil/a:

1. aktivita (životopis Josefa Lady)
2. aktivita (Můj kocour Mikeš – kresba tuší)
3. aktivita (životopis Josefa Čapka)
4. aktivita (Dort pro pejska a kočičku – kaligram)
5. aktivita (životopis Ondřeje Sekory)
6. aktivita (Příbytky malých chrostíků – přírodniny)
7. aktivita (Živé obrazy)

Tato otázka vedla ke zjištění počtu zúčastněných žáků při jednotlivých aktivitách programu. Účast na všech úkolech zvládlo celkem 12 žáků a pouze 2 z celkového počtu neplnili některé úkoly. První, druhé a sedmé aktivity se zúčastnilo 14 žáků (100%), aktivit č. 3 a 4 se zúčastnilo 13 žáků (93%) a 12 žáků (86%) plnilo čtvrtou i pátou aktivitu.

V příloženém sloupcovém grafu je uveden počet žáků, kteří se účastnili jednotlivých úkolů.

Graf 1: Počet zúčastněných žáků na jednotlivých aktivitách

2.3.2 Otázka č. 2

2) Jaká aktivita tě zaujala nejvíc a proč?

1. aktivita (životopis Josefa Lady)
2. aktivita (Můj kocour Mikeš – kresba tuší)
3. aktivita (životopis Josefa Čapka)
4. aktivita (Dort pro pejska a kočičku – kaligram)
5. aktivita (životopis Ondřeje Sekory)
6. aktivita (Příbytky malých chrostíků – přírodniny)
7. aktivita (Živé obrazy)

Dále byla zkoumána atraktivnost jednotlivých aktivit. Všechny úkoly se zdály líbivé celkem 5 žákům. Nejzajímavější činností byla pro 10 žáků aktivita šestá, během které se stavěly příbytky pro chrostíky. 9 dětí potom označilo čtvrtou i sedmou aktivitu, které zahrnovaly tvorbu kaligramu a jednu z dramatických metod, živé obrazy. Žáci označující jednu či více aktivit vybírali z těch, jenž byly

zaměřené na jejich vlastní tvorbu, tedy aktivity číslo 2, 4, 6 a 7, při kterých měli možnost ukázat své dovednosti. Graf zobrazuje počet dětí, jak se jim líbily jednotlivé činnosti.

Graf 2: Atraktivnost jednotlivých aktivit

2.3.3 Otázka č. 3

3) Jaká aktivita se ti naopak nelíbila a proč?

1. aktivita (Životopis Josefa Lady)
2. aktivita (Můj kocour Mikeš – kresba tuší)
3. aktivita (Životopis Josefa Čapka)
4. aktivita (Dort pro pejska a kočičku – kaligram)
5. aktivita (Životopis Ondřeje Sekory)
6. aktivita (Příbytky malých chrostíků – přírodniny)
7. aktivita (Živé obrazy)

V této otázce jsem se naopak zaměřila na neatraktivnost vybraných aktivit. Téměř všichni žáci se shodovali ve svých odpovědích, jimiž byly „Žádná“ nebo „Všechny se mi líbily“. Nebyl jediný úkol, který by považovali za nelibivý. Nicméně 1 z dotazovaných zakroužkoval aktivitu č. 6, jelikož špatně zvolený materiál nedržel na modelíně a práci mu stěžoval. Vzhledem k jediné odpovědi si myslím, že není nutné přikládat graf.

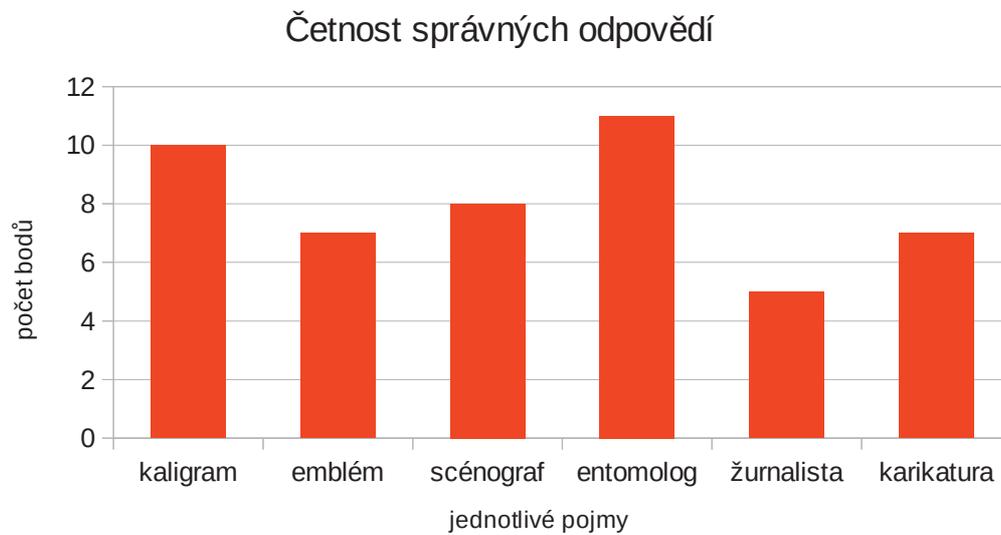
2.3.4 Otázka č. 4

4) *K vybraným pojmům přiřaď vysvětlení, co znamenají:*

a) kaligram ____	d) entomolog ____
b) emblém ____	e) žurnalista ____
c) scénograf ____	f) karikatura ____

1. je zjednodušené humorné až zesměšňující literární či výtvarné dílo
2. je člověk, který sbírá, ověřuje a šíří informace
3. je symbol, se kterým se můžeme setkat na medailích
4. je člověk, který navrhuje kostýmy, kulisy a celé scény
5. je básnička, která pomocí jednotlivých písmen, celých slov nebo veršů tvoří obrazec
6. je člověk, který zkoumá a studuje hmyz

Během vyučovacích hodin byly děti seznámeny s novými pojmy, které jim byly vždy vysvětleny. Touto otázkou jsem tedy ověřovala jejich znalost daných termínů. Vzhledem k absenci některých žáků jsem stanovila minimální počet správně přiřazených pojmů na polovinu, tedy 3 správná přiřazení. Dané hranice dosáhlo celkem 11 žáků (79%). Další 3 žáci (21%) této hranice nedosáhli. V grafu je zobrazen počet správně přiřazených pojmů, kdy je každé správné odpovědi přidělen jeden bod.

Graf 3: Četnost správných odpovědí

2.3.5 Otázka č. 5

5) *K uvedeným obrázkům přiřaď jejich autora*

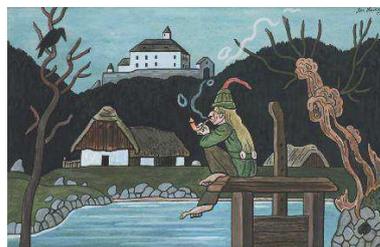
Josef Lada ____

Josef Čapek ____

Ondřej Sekora ____

1

2

3

Cílem této otázky bylo zjistit, jak dobrou mají žáci vizuální paměť, zda-li poznají rukopis představovaných umělců. Všechny tři obrazy přiřazené ke správnému autorovi mělo celkem 9 dětí, tedy přes 50%. Čapka zaměnily za Ladu 4 děti a pouze jeden z žáků neměl správně nic. Graf zobrazuje procentuální úspěšnost přiřazených obrazů.

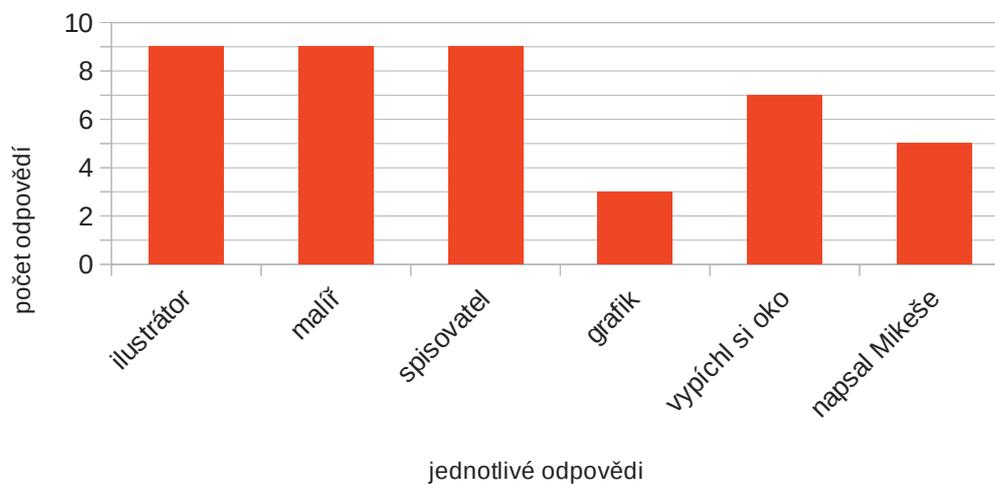
Graf 4: Úspěšnost přiřazování

2.3.6 Otázka č. 6

6) Napiš vše, co sis zapamatoval/a o Josefu Ladovi.

Tato otázka měla ověřit znalost žáků o výtvarníkovi Josefu Ladovi. Abych mohla považovat odpověď za správnou, stanovila jsem si kritérium, že každý žák by měl znát alespoň 2 informace o daném autorovi. Tento požadavek splnili všichni respondenti, tedy úspěšnost dané otázky je 100%. Častými odpověďmi byly ilustrátor, spisovatel, básník, malíř, napsal Kocoura Mikeše a také informace o tom, že si vypíchl jako malý oko. V příloženém grafu je uvedena četnost nejpočetnějších odpovědí. Někteří dotazovaní uvedli i více než 2 odpovědi.

Četnost odpovědí k otázce: Co sis zapamatoval o Josefu Ladovi?

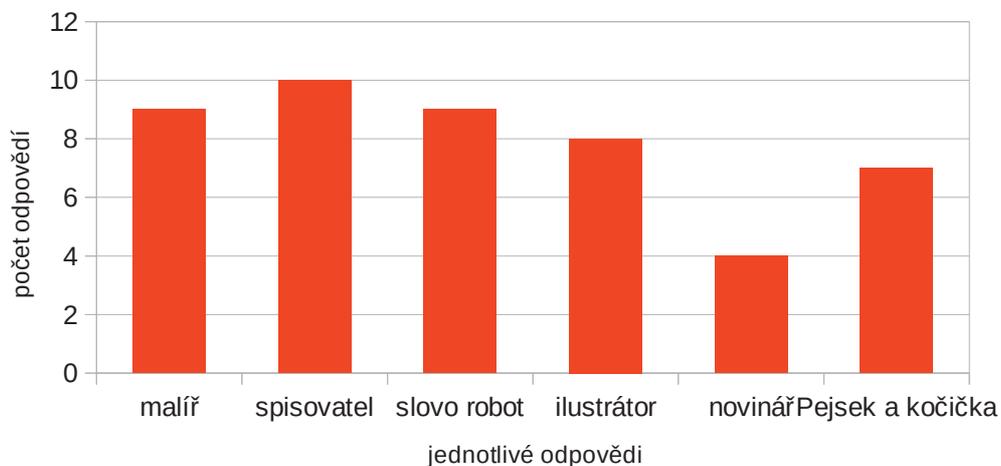
Graf 5: Četnost odpovědí k otázce: Co sis zapamatoval o Josefu Ladovi?

2.3.7 Otázka č. 7

7) Napiš vše, co sis zapamatoval/a o Josefu Čapkovi.

Také tato otázka měla ověřit, co žáci vědí o umělci, tentokrát Josefu Čapkovi. Kritérium pro správnost odpovědi i zde zůstalo stejné, tedy 2 informace o vybraném umělci. Opět všichni dokázali splnit tento požadavek a úspěšnost tak byla 100%. Mezi odpovědi patří malíř, výtvarník, spisovatel, umělec, novinář, napsal Pejska s kočičkou a vymyslel slovo robot. Graf zobrazuje počet jednotlivých odpovědí, ne vždy napsali korespondenti pouze 2 informace.

Četnost odpovědí k otázce: Co sis zapamatoval o Josefu Čapkovi

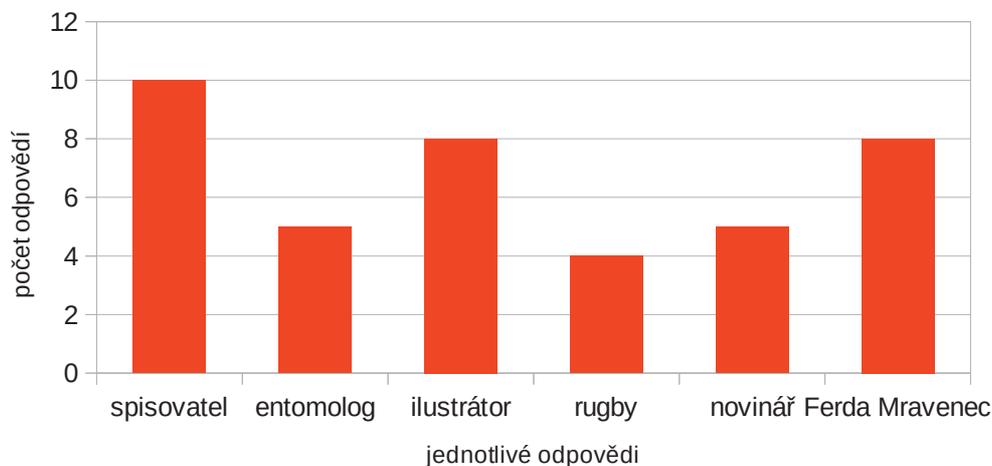
Graf 6: Četnost odpovědí k otázce: Co sis zapamatoval o Josefu Čapkovi?

2.3.8 Otázka č. 8

8) *Napiš vše, co sis zapamatoval/a o Ondřejovi Sekorovi.*

Stejně jako předešlé otázky, i tato zkoumala znalost žáků o vybraném autorovi, nyní Ondřejovi Sekorovi. Bohužel u této jediné nebylo možné považovat všechny odpovědi za správné, protože jeden z korespondentů neodpověděl vůbec. Úspěšnost této otázky byla tedy 93%. Odpovědi, které žáci uvedli jsou spisovatel, ilustrátor, malíř, vymyslel znaky na medailích, entomolog (v jiné podobě, že studoval hmyz), založil rugby, napsal knížky o Ferdovi Mravencovi. Díky vloženému grafu je možné vidět četnost jednotlivých odpovědí.

Četnost odpovědí k otázce: Co sis zapamatoval o Ondřeji Sekorovi?

Graf 7: Četnost odpovědí k otázce: Co sis zapamatoval o Ondřeji Sekorovi?

2.3.9 Otázka č. 9

9) Byla pro tebe nějaká technika nová, například kaligram?

Touto otázkou jsem zjišťovala, jestli bylo něco pro dotazované nového. Pojem kaligram ani jeho vizuální podobu neznalo celkem 10 žáků (71%), 3 žáci (21%) tuto otázku vynechali nebo neodpověděli. Pouze 1 napsal, že znal vše, co jsme společně v hodinách dělali.

2.3.10 Vyhodnocení dotazníku

Prvním zjištěním dotazníku bylo, že všech aktivit se zúčastnilo minimálně 12 žáků (86%). Pojem o umělcích byl ověřován celkem třemi otázkami, z nichž jedna měla pouze 93% úspěšnost. Cíl seznámení žáků s jistými českými autory bych považovala z větší části za naplněný. Za méně úspěšnou bych pokládala otázku vizuálního rozpoznání vybraného umělce. Zde až 36% dotazovaných nedokázalo správně přiřadit obrázky s jejich autorem. Co se týče samotné znalosti odborných pojmů, tak mým předpokladem bylo, že určitě všichni dosáhnout

stanovené hranice úspěšnosti. V tomto případě se jednalo alespoň o polovinu správně vysvětlených pojmů, tedy 3 správně ze 6 možných. Bohužel mé očekávání naplnilo pouze 11 žáků (79%) a zbylí 3 žáci (21%) se této hranici nepřiblížili. Závěrem lze vyhodnotit, že velká část stanovených cílů naplnila mé předpoklady.

2.4 Diskuse

Dotazníkové šetření mě potěšilo a z velké části naplnilo má očekávání. Jsem ráda, že se žákům mnou připravené aktivity líbily a práce je bavila. Ukázalo se také, jak špatně vybraný materiál může ovlivnit celý úkol a zároveň jeho atraktivnost. Taktéž jsem podcenila představení výtvarných děl a typických znaků v tvorbě umělců, protože během přiřazovacího úkolu dost žáků zaměnilo autory. Bylo by asi lepší věnovat ukázkám jednotlivých děl více času.

Pomocí dotazníku jsem ověřovala stanovené dílčí cíle, které měly být naplněny díky metodickým listům realizovaných ve 4. třídě základní školy. Mou snahou bylo, aby se připravené aktivity žákům líbily a práce je bavila. Potěšilo mne, že všechny činnosti se líbily celkem 5 dotazovaným. Naopak pouze jednomu z žáků přišel neatraktivní úkol zaměřený na modelování.

Na základě tohoto šetření mohu říct, že pokud by se naskytla možnost zajít na výstavu těchto umělců, žáci by získali větší povědomí o jejich tvorbě. Zpětnou vazbu jsem také získala ohledně materiálu využitého při aktivitě zaměřené na práci s modelínou a přírodninami. Určitě by bylo dobré zaměnit materiál a žáky upozornit, že mohou střídát vybrané přírodniny.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo seznámit žáky prvního stupně základní školy s vybranými umělci a výtvarnými přístupy. K jeho naplnění posloužily metodické listy zaměřující se na životy tří českých umělců 20. století (Josef Lada, Josef Čapek, Ondřej Sekora). Obsahovaly taktéž úkoly inspirované jejich dílem, jak literárním tak výtvarným. Tyto metodické listy jsem ověřovala na základní škole ve 4. třídě s 15 žáky (dotazníkového šetření se jich zúčastnilo pouze 14).

Dotazníkové šetření mělo ověřit sekundární cíle diplomové práce. Při zjišťování atraktivity jednotlivých aktivit se potvrdilo, že všechny úkoly se líbily pěti žákům. Dalším dílčí cílem bylo vyzkoušení si něčeho nového, některého postupu práce. Zde se potvrdilo, že pro 71% třídy to byl kaligram. Sekundární cíl ověření znalosti vybraných pojmů a informací získaných během realizace metodických listů byl také z velké části naplněn. V případě informací o životě umělce byla úspěšnost téměř 100%, stanovené hranice úspěšnosti přiřazování pojmů nedosáhli 3 žáci.

Tvorba diplomové práce pro mě byla přínosná. Při studování literatury jsem se obohatila o další informace spojené s daným tématem, dále jsem ověřila své schopnosti vedení, organizace a improvizace během realizace jednotlivých aktivit. Doufám, že tato práce bude někomu dalšímu přínosem v tématu propojování literárního textu s obrazovou formou a metodické listy poskytnou alternativu, jak téma uchopit a následně s ním pracovat ve výtvarné výchově nebo českém jazyce.

Seznam literatury a použitých zdrojů

CEJPKOVÁ, D., 2015. *Kreativní malování s dětmi*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5371-3.

ČAPEK, J., 1965. *Povídání o pejskovi a kočičce: jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech*. 2. vyd. Praha: Klub mladých čtenářů.

ČESKÝ ROZHLAS, 2019. Život Josefa Čapka. In: *Radio Praha* [online]. Aktualizováno 4. 4. 2019 [vid. 25. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/static/josef-capek/zivotopis>

HOLEŠOVSKÝ, F., 1977. *Ilustrace pro děti*. 1. vyd. Praha: Albatros.

HOLEŠOVSKÝ, F., 1989. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros.

HURDA, M., 2013. Tohle že jsou vánoční Hrusice? Pane Lado, kam zmizela vaše zima?. In: *Ahaonline* [online]. 28. 12. 2013 [vid. 20. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.ahaonline.cz/galerie/musite-vedet/103505/tohle-ze-jsou-vanocni-hrusice-pane-lado-kam-zmizela-vase-zima?foto=1>

HURDA, M., 2013. Tohle že jsou vánoční Hrusice? Pane Lado, kam zmizela vaše zima?. In: *Ahaonline* [online]. 28. 12. 2013 [vid. 20. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.ahaonline.cz/galerie/musite-vedet/103505/tohle-ze-jsou-vanocni-hrusice-pane-lado-kam-zmizela-vase-zima?foto=6>

CHALOUPKA, O., 1985. *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros.

ILIEV, J., ZAPLETAL, Z., 1991. *Výtvarné umění a kniha pro mládež: Určeno pro posl. fak. Pedagog.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-0238-7.

Josef Čapek, 2019. In: *WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 20. 3. 2019 [vid. 25. 10. 2018]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_%C4%8Capek

Josef Lada. In: *Josef Lada* [online]. [vid. 18. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.joseflada.cz/josef-lada/dilo/>

Josef Lada. In: *Josef Lada* [online]. [vid. 18. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.joseflada.cz/josef-lada/fotografie/>

Kaligram, 2019. In: *WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 6. 4. 2019 [vid. 25. 10. 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kaligram>

KIRYKOVÁ, S., 2012. Předškolní věk. In: KIRYKOVÁ, S., *Vývojová psychologie* [online]. Liberec, s. 1–15. [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: <https://elearning.fp.tul.cz/course/view.php?id=224>

KONÍČKOVÁ, O., 2012. Josef Lada. In: *Kultura 21* [online]. 27. 4. 2012 [vid. 18. 10. 2018]. ISSN 1803-1161. Dostupné z: <http://www.kultura21.cz/vytvarne-umeni/5733-josef-lada>

LADA, J., 2016. Moje abeceda. In: *Albatros media* [online]. Aktualizováno 7. 4. 2019 [vid. 19. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.albatrosmedia.cz/tituly/33612761/moje-abeceda/>

LADOVÁ, A., 2016. *Můj táta Josef Lada*. 3. vyd. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-4981-0.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-9.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V., 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-039-5.

MAREŠ, J., 2013. *Pedagogická psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0174-8.

MATĚJČEK, A., 1931. *Ilustrace: Se 246 reprodukcemi*. Praha: Jan Štenc.

MOYZESOVÁ, N., 2019. Kaligram E. A. Poe – Černý kocour. In: *Na volné noze* [online]. 10. 4. 2019 [vid. 26. 10. 2018]. Dostupné z: <https://navolnenoze.cz/prezentace/nada-moyzesova/galerie/12343/>

NIPOS, 2013. Ladovská zima na Špilberku. In: *Místní kultura* [online]. 10. 12. 2013 [vid. 19. 10. 2018]. ISSN 1803-2818. Dostupné z: <http://www.mistnikultura.cz/ladovska-zima-na-spilberku>

OPELÍK, J., 2017. *Josef Čapek*. 2. vyd. Praha: Triáda. ISBN 978-80-7474-190-6.

PIAGET, J., INHELDER, B., 2014. *Psychologie dítěte*. Přeložil Eva VYSKOČILOVÁ. 6. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0691-0.

POŠAROVÁ, M., 2012. *Výtvarné vyjadřování 3 (Prostorová tvorba)*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-837-3.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2017 [online]. [vid. 13. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/41216_1_1/download/

SEKORA, O., 1968. *Knížka Ferdy Mravence*. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy.

SKALKOVÁ, J., 2007. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. 2. rozš. a aktual. vyd. Praha: Grada. ISBN978-80247-1821-7.

SKŘIVÁNEK, J., 2012. Top 10 Lada. In: *Artplus: Umění investovat do umění* [online]. 25. 11. 2012 [vid. 19. 10. 2018]. Dostupné z: <http://www.artplus.cz/cs/aukcni-zpravodajstvi/1/top-10-lada>

STEHLÍKOVÁ, B., 1984. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Albatros.

STEHLÍKOVÁ, B., VAŘEJKOVÁ, V. a SEKORA, O., 2003. *Ondřej Sekora/Práce všeho druhu: osobnost a dílo*. 1. vyd. Praha: Práh. ISBN 80-7252-085-7.

SMITH, R. 2006. *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. 2. vyd. Praha: Slovart. ISBN 80-7209-758-X.

TETIVA, V. , 2017. *Josef Čapek: počátky tvorby (1908–1914)*. 1. vyd. Praha: Umělecký klub. ISBN 978-80-905784-7-0.

TISCALI MEDIA, 2019. Josef Čapek. In: *Spisovatelé – seznam spisovatelů* [online]. Aktualizováno 27. 3. 2019 [vid. 26. 10. 2018]. ISSN 1801-5131. Dostupné z: <https://www.spisovatele.cz/josef-capek>

TISCALI MEDIA, 2019. Ondřej Sekora. In: *Spisovatelé – seznam spisovatelů* [online]. Aktualizováno 27. 3. 2019 [vid. 1. 11. 2018]. ISSN 1801-5131. Dostupné z: <https://www.spisovatele.cz/ondrej-sekora>

Tuš, 2019. In: *WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 25. 3. 2019 [vid. 25. 10. 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Tu%C5%A1>

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H., 2017. *Pedagogika pro učitele: školský systém v českých zemích: vzdělávací politika a řízení školství: podoby vyučování a třídní management: hodnocení ve vyučování: pedagogická diagnostika: práce výchovného poradce*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1734-0.